

รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในทัศนะของประชาชน
: กรณีศึกษาหาดวัดใต้ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

พ.ศ. 2553

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

**A Model of Eco-Tourism Management in People's Perspective in
: A Case Study of Had Wat Tai Muang District Ubon Ratchathani Province**

Mr.Pongpot Prasongsin

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Master Degree of Social Sciences for Development
Graduate School, Ubon Ratchathani Rajabhat University**

2010

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในทัศนะของประชาชน : กรณีศึกษาหาดวัดใต้ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี
82	หน้า. พ.ศ. 2553.
ผู้วิจัย	นายพงษ์พจน์ ประสงค์สิน
ปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา
ประธานกรรมการที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรกร โพธิ์งาม
กรรมการที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชั้น ศรีสวัสดิ์
ปี พ.ศ. 2553	

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในทัศนะของประชาชน กรณีศึกษา
หาดวัดใต้ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษารูปแบบการ
จัดการท่องเที่ยวชุมชนหาดวัดใต้ในอดีตและปัจจุบัน 2. เพื่อศึกษาหาแนวทางพัฒนารูปแบบการจัดการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนหาดวัดใต้ที่เหมาะสม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบ
มีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ และนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์
(Descriptive Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบการท่องเที่ยวหาดวัดใต้ในอดีตและปัจจุบัน พบว่า ในอดีตหาดวัดใต้เป็น
แหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่ค่อยเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมากนัก เนื่องจากสมัยก่อนการคมนาคมและ
การเดินทางยังไม่มีพัฒนาอย่างในปัจจุบันนี้ การเดินทางไม่สามารถเข้าถึงหาดวัดใต้ได้อย่าง
สะดวกสบาย การประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง รวมทั้งเทคโนโลยีที่ไม่ทันสมัยจึงทำให้การท่องเที่ยว
ไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร จึงทำให้การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวในอดีตไม่
มีแนวทางหรือรูปแบบที่ชัดเจน ซึ่งในอดีตมีนักท่องเที่ยวและชาวบ้านมาใช้หาดวัดใต้เป็นสถานที่

เล่นสงกรานต์ พักผ่อนหย่อนใจและประกอบพิธีกรรม มีเรือสินค้าและเรือประมงของชาวบ้านมาใช้เป็นท่าจอดเรือมีลักษณะเป็นนิเวศวิทยาชุมชน

ปัจจุบัน หาดทรายถูกร่อนชะลงไปทำให้ขาดสภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยว หากจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวต้องปรับไปตามสภาพของระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลงไป

2. แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหาดวัดใต้ที่เหมาะสมพบว่า ศักยภาพของพื้นที่ สามารถกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษา ความหลากหลายทางชีวภาพบริเวณหาดวัดใต้และระบบนิเวศแม่น้ำมูล และการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ท้องถิ่น ชุมชนร่วมกับชาวบ้าน

ABSTRACT

The Title	A Model of Eco-Tourism Management in People's Perspective in : A Case Study of Had Wat Tai Muang District Ubon Ratchathani Province, 82 pp. 2010.
The Author	Mr.Pongpot Prasongsin
Degree	Master Degree of Art
Program	Social Sciences for Development
Chairman, Thesis Advisor	Asst. Prof. Dr.Jittrakorn Po-ngam
Thesis Advisor	Asst. Prof. Chuen Srisawat
Years	2010

The objective of this research were as the following 1) to study a model of Eco-tourism management in Had Wat Tai community in the past and the present 2) to study the suitable development of Eco-tourism management in Had Wat Tai Community. This study was the qualitative research by using structured interview, analyzing the data according to objectives and proposing the result of study in type of descriptive analysis.

The research findings were as follows:

1. As for the tourism of Had Wat Tai in the past and present, it was found that In the past, Had Wat Tai was the unpopular attraction because the travel and transportation were not developed when compared with today. It was hard to approach Had Wat Tai and the public relation was quite less and there was no high technology this the tourists paid less attention to Had Wat Tai. The development of tourism in Had Wat Tai in the past was ambiguous. The tourist and people liked to go Had Wat Tai for relaxation and participate the Songkarn festival and it also was a port for fishing boat as community ecoloty.

In the present, Sand is erode, the attraction is damaged, if require to develop as the attraction again, it must to allocate and adjust the ecology system.

2. The suitable development of Eco-tourism management in Had Wat Tai found that area potential could be determine the sufficient tourism into 2 types including tourism for studying in the various biology in the surrounding area of Had Wat Tai and the ecology of Moon river and tourism for studying in clutree and local lifestyle community and villager.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดีอย่างสมบูรณ์ด้วยการได้รับความอนุเคราะห์อย่างยิ่งจากประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิตรกร โพธิ์งาม และกรรมการที่ปรึกษา คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชน ศรีสวัสดิ์ และอาจารย์ ดร.กิติรัตน์ สีหพันธ์ ที่ได้ให้ความกรุณาให้ความช่วยเหลืออย่างยิ่ง ทั้งความรู้ วิธีการศึกษาวิจัยพร้อมทั้งให้คำปรึกษา ตลอดจนตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องเพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้อย่างสมบูรณ์

ขอขอบพระคุณผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในชุมชน ผู้อาศัยในชุมชน ตลอดจนนักท่องเที่ยวที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลอันเป็นที่สำคัญยิ่งในการศึกษาครั้งนี้

ความสำเร็จในครั้งนี้ ได้รับความช่วยเหลือ กำลังใจ คำแนะและการสนับสนุนจากญาติพี่น้อง เพื่อนๆ ในสาขา สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา ทุกคนที่ให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำ บุคคลใกล้ชิดและอีกหลายท่านที่ไม่สามารถกล่าวได้ครบทุกคน ซึ่งขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วย

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้ขอมอบเป็นกตเวทิตาคุณแด่ผู้มีพระคุณ ตลอดจนครูอาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ พร้อมทั้งผู้เขียนตำราวิชาการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาอ้างอิงทุกท่าน

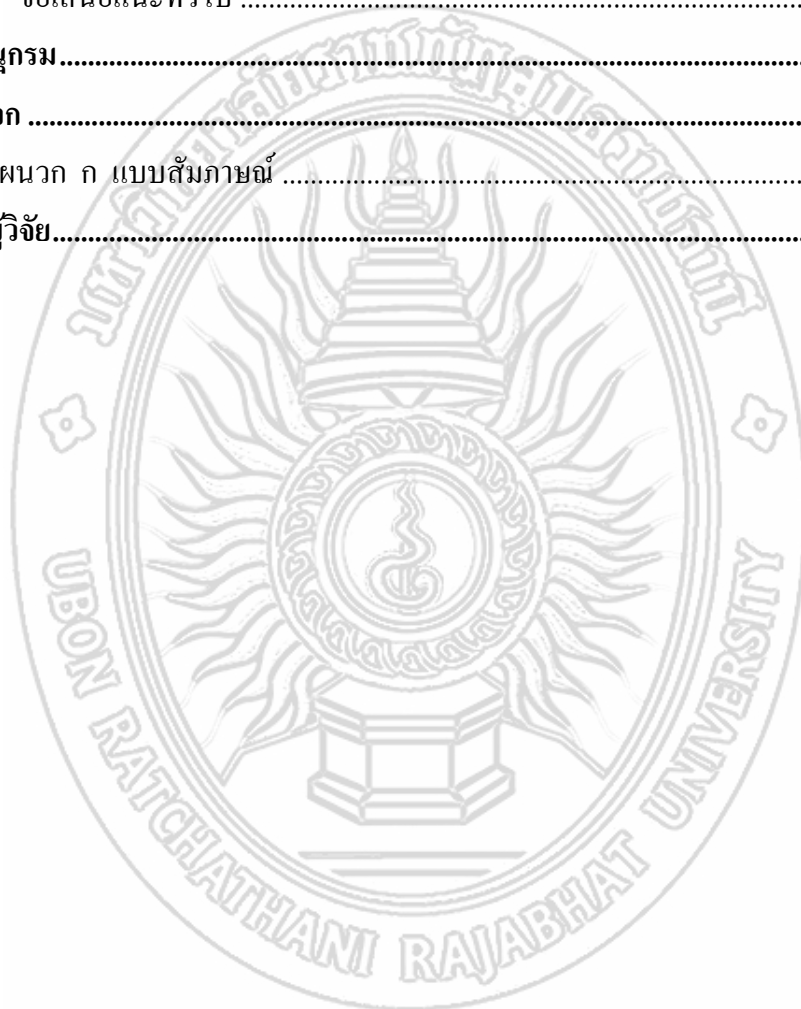
พงษ์พจน์ ประสงค์สิน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ	ฌ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	7
คำถามการวิจัย	7
ความสำคัญ ของการวิจัย	7
ขอบเขตของการวิจัย.....	8
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	9
นิยามศัพท์เฉพาะ	10
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
วิสัยทัศน์ ประเด็นยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการ 4 ปี (พ.ศ.2551-2554)	
กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา	11
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว	14
แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)	25
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน	30
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37
3 วิธีการดำเนินการวิจัย	49
ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูล	49
ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล	50
ขั้นการนำเสนอข้อมูล	51

4 ผลการศึกษา	53
5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	67
สรุปผลการวิจัย	67
อภิปรายผลการวิจัย	69
ข้อเสนอแนะทั่วไป	70
บรรณานุกรม	72
ภาคผนวก	75
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์	76
ประวัติผู้วิจัย	82

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	9
2.1 แผนภูมิองค์ประกอบของการท่องเที่ยว	17
2.2 กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	34
2.3 กระบวนการผลิตที่ตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนแบบอ่อน	36

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 การพิจารณาการพัฒนาที่ยั่งยืน	37
4.1 บริเวณวัดสุปัฏนารามฯ อ.เมือง จ.อุบลราชธานี/วัดศรีอุบลรัตนาราม	54
4.2 พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุบลราชธานี	55
4.3 บริเวณสนามทุ่งศรีเมือง (มองเห็นศาลจังหวัดอุบลและวัดสุทัศน์ฯ ในอดีต)	55
4.4 งานประเพณีวันสงกรานต์ของชุมชนหาดวัดใต้ ซึ่งจัดบริเวณหาดวัดใต้ (ในอดีต)	56
4.5 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงที่ตั้งหาดวัดใต้และบริเวณหาดวัดใต้ (ในอดีต)	57
4.6 แผนที่รับประทานอาหารหาดวัดใต้ในปัจจุบัน ซึ่งจะสามารเข้าไปได้ในช่วง ก.พ.-เม.ย. ของทุกปี	58
4.7 บริเวณสะพานข้ามไปยังเกาะหาดวัดใต้ซึ่งจะมีเฉพาะช่วงระหว่างเดือน ก.พ.-เม.ย. ของทุกปี	61
4.8 ร้านอาหารที่ตั้งอยู่ในหาดวัดใต้	61
4.9 ชาวต่างชาติเดินทางมาท่องเที่ยวที่หาดวัดใต้	62
4.10 สภาพป่าไม้ที่ขึ้นในบริเวณเกาะหาดวัดใต้ ที่ยังแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ ..	62
4.11 ป่าและพืชน้ำที่ขึ้นในบริเวณรอบเกาะหาดวัดใต้ยังคงอุดมสมบูรณ์	63
4.12 จุดชมวิวยิมฝั่งแม่น้ำมูล	63
4.13 อาชีพที่การเลี้ยงปลาในกระชังในแม่น้ำมูลของชาวชุมชนหาดวัดใต้	64
4.14 ศาลเจ้าที่ชาวบ้านนับถือ (ตั้งอยู่ในหาดวัดใต้)	65
4.15 สภาพของอาคารบ้านเรือนและบริเวณที่อยู่อาศัย บริเวณถนนริมฝั่งแม่น้ำมูลทาง ไปหาดวัดใต้ ซึ่งเป็นเส้นทางไปหาดวัดใต้ได้สะดวกอีกเส้นทางหนึ่ง	65

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แผนแม่บทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2544 – 2553 และกลยุทธ์การพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ที่ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาและส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว นอกจากจะเห็นความสำคัญของอุตสาหกรรมนี้แล้วยังเห็นควรเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรท้องถิ่น ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และภาคประชาชนมุ่งเน้นแนวทางดำเนินงานไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, แผนแม่บทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2544 – 2553) ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเติบโตอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนที่มีมูลค่านับแสนล้านบาท ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศ แต่ในขณะเดียวกันการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวก็ทำให้สภาพแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรมลง และนับวันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นโดยลำดับ ดังนั้นจึงเกิดกระแสเรียกร้องให้มีการจัดการการท่องเที่ยวแนวใหม่ ที่คำนึงถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไปด้วย หรือที่เรียกว่า “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อการรักษาสภาพธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกและการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2544 : 61) ซึ่งการท่องเที่ยวที่เป็นอุตสาหกรรมที่ต้องพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังนั้นผลประโยชน์ที่ยั่งยืนของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวได้ยั่งยืนนานมากน้อยแค่ไหน แต่ยังมีทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อีกเป็นจำนวนมากที่กระจายอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ที่รอคอยการศึกษา และจัดการเพื่อการอนุรักษ์และเพิ่มศักยภาพให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้

ประเทศไทยมีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่มีศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ซึ่งปัจจุบันนักท่องเที่ยวนิยมที่จะเข้าไปท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติในปี 2546 ที่เพิ่มสูงขึ้นถึง 10 ล้านคน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา 2548 : 1) นำรายได้เข้าสู่ประเทศอย่างมหาศาล ซึ่งการที่

นักท่องเที่ยวนิยมเข้าไปพักผ่อนหาความเพลิดเพลินในแหล่งธรรมชาติเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดความกังวลกันถึงเรื่องผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นตามมาจากการท่องเที่ยวที่ไม่ได้รับการจัดการที่เหมาะสม ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมด้วยคุณค่าลง ประกอบกับกระแสโลกที่กำลังประสบปัญหาสิ่งแวดล้อมและหลาย ๆ พื้นที่ได้เรียกร้องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและกระแสของนักท่องเที่ยวที่ต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการท่องเที่ยวแบบเดิมมาเป็นการท่องเที่ยวที่สามารถเรียนรู้เรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวได้มากกว่าเดิม ในขณะเดียวกัน กระแสการท่องเที่ยวในปัจจุบัน พบว่าหลายพื้นที่ถูกการท่องเที่ยวเข้าไปโดยที่ชุมชนไม่รู้ ชุมชนท้องถิ่นจึงต้องการเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น เพื่อปกป้องรักษาทุนที่มีอยู่ในชุมชนของเขา

อย่างไรก็ตามปัญหาของการส่งเสริมการท่องเที่ยวมีหลายประการที่ต้องคำนึงถึงที่สำคัญคือใช้การท่องเที่ยวเป็นสินค้าจึงเกิดการทำลายวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมปัญหาจากการขาดมาตรฐานคุณภาพ การจัดการการท่องเที่ยวขาดเครือข่ายการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ขาดความรู้และข้อมูลตลอดจนการทำวิจัยร่วมกัน ขาดความร่วมมือด้านการตลาด การวิจัยและการพัฒนาระบบการพัฒนากระบวนการจัดการมาตรฐานคุณภาพ ขาดความพร้อมของชุมชนในการดูแลแหล่งท่องเที่ยวขาดสำนึกในคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรม และธรรมชาติในท้องถิ่น องค์กรในระดับท้องถิ่นขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และที่สำคัญคือขาดการวางแผนระยะกลาง และยาวที่เป็นระบบอย่างบูรณาการขององค์กรปกครองส่วนที่จะพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างจริงจัง ปัญหาช่องว่างระหว่างภาคธุรกิจเอกชน กับผู้บริหารส่วนท้องถิ่นในด้านการจัดการการท่องเที่ยว ปัญหาด้านกฎหมาย และปัญหาด้านความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากการทำลายของมนุษย์และจากกิจกรรมท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่ง ของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จึงเป็นแนวทางที่สำคัญในการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติ เพื่อรักษาระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นที่การป้องกันและลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และประสานประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจให้กับท้องถิ่นรวมทั้งทำให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา 2548 : 1) ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ให้ความสำคัญในเรื่องของการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การพิทักษ์ ปกป้อง สืบสาน ส่งเสริมในเรื่องของภูมิปัญญาไว้ถึง 4 มาตรา ได้แก่ มาตรา 46 69 81 และมาตรา 289 ประกอบกับนโยบายของคณะรัฐมนตรี ซึ่งแถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544 ด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวได้กำหนดนโยบายดังกล่าวไว้ 5 ข้อ ซึ่งนโยบายข้อ 4 กำหนดให้เพิ่มความหลากหลายของ

การท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ทั้ง การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงเกษตรกรรม โดยส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งในรูปแบบการจัดการสหกรณ์การท่องเที่ยวและการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 บทที่ 7 ยุทธศาสตร์การเพิ่มสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศได้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว โดยถือว่าการท่องเที่ยวถ้ามีการพัฒนาที่ยั่งยืน นอกจากเพื่อเสริมการจ้างงานและกระจายรายได้สู่ชุมชนแล้วยังสามารถหารายได้จากเงินตราต่างประเทศ โดยวิธีการส่งเสริมบทบาทของชุมชน และองค์กรในชุมชนในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างครบวงจร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี พ.ศ.2545 – 2549 หน้า 94 – 95)

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือกที่มุ่งเน้นการชื่นชมศึกษาเรียนรู้ และสัมผัสธรรมชาติ อันเป็นทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยวในยุคศตวรรษที่ 21 ซึ่งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้พยายามปรับทิศทางการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้มีความสอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าว การปรับทิศทางการท่องเที่ยวของไทยให้ก้าวสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นความพยายามในระดับนโยบายหรือในโครงสร้างระดับบนเท่านั้น ยังไม่มีการแปรผลไปสู่เชิงปฏิบัติการในระดับรากหญ้าอย่างจริงจัง ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นยังไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมและเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจอย่างแท้จริง หากแต่ผลประโยชน์ส่วนใหญ่ยังคงอยู่กับผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยวเพียงกลุ่มเดียว ที่สำคัญคือผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรการท่องเที่ยว นำทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นทรัพย์สินรวมมาตอบสนองความต้องการของกระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยมโดยไม่คำนึงถึงความยั่งยืนของธรรมชาติและความสามารถในการรองรับธรรมชาติเท่าที่ควร (สินธุ์ สโรบล 2546 : 30-35)

ปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ ๆ กำลังเกิดขึ้นและกำลังได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวบางอย่างมีมานานแล้ว ได้แก่ การท่องเที่ยวแบบผจญภัย เช่น การพายเรือแคนู การล่องแก่ง การท่องเที่ยวเชิงศาสนา เช่น การไปทำบุญไหว้พระ 9 วัด การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การเข้าไปเรียนรู้ในสิ่งที่ตั้งสมอยู่ในชุมชนนั้นๆ การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบท การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น การไปนวดตัว นวดแผนไทย การทำสปา ชาวน้ำ การดูแลเสริมสวยสุขภาพ กินอยู่แบบชีวจิต การท่องเที่ยวเชิงเกษตร เช่น การทำน้ำตลมะพร้าว การทำปุ๋ยชีวภาพ การท่องเที่ยวเชิงกีฬา เช่น การจัดกิจกรรมพวักพายมาราธอน วิ่งเพื่อสุขภาพ การท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาว เช่น การท่องเที่ยวและมาพำนักอยู่ในที่ใดที่หนึ่งนานตั้งแต่ 1 เดือนขึ้นไป ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ด้าน คือ แหล่งท่องเที่ยว

หรือสินค้าทางการท่องเที่ยว ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น ภูเขา น้ำตก ทะเล เป็นต้น และแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ โบราณสถานต่าง ๆ และกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น งานประเพณีแห่เทียนพรรษาที่จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ประกอบด้วย การท่องเที่ยวธรรมชาติที่เป็นป่าไม้ น้ำตก ฯลฯ แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นวิถีชีวิตความผูกพัน เป็นเอกลักษณ์ตัวตนของคนในท้องถิ่น ซึ่งองค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประกอบด้วยด้านพื้นที่ ด้านทรัพยากร ด้านการมีส่วนร่วม ด้านกิจกรรม ซึ่งการจัดการภูมิปัญญาเพื่อการท่องเที่ยวด้านใดก็ตามต้องมียุทธศาสตร์ประกอบเหล่านี้นอกจากนั้นระบบการท่องเที่ยว จะมีในเรื่องของแหล่งท่องเที่ยว ตลาดการท่องเที่ยว บริการการท่องเที่ยว (เขาวลิต สิริฤทธิ์ 2550 : 99-100)

จากการเปิดเผยขององค์การการท่องเที่ยวโลก เกี่ยวกับกระแสการเติบโตของนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่จะเพิ่มสูงขึ้นถึง 3 เท่าในตลาดการท่องเที่ยวทั่วโลก เพื่อสอดคล้องกับสภาพปัญหาในปัจจุบันทางด้านสภาวะแวดล้อมของโลกที่เลวร้ายอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นปัญหาจากภาวะโลกร้อน ตลอดจนภัยทางธรรมชาติต่างๆ ที่เพิ่มจำนวนและความรุนแรงขึ้นอย่างมากในปัจจุบัน จึงทำให้เกิดการตื่นตัวกับกระแสการอนุรักษ์เพิ่มขึ้นในทั่วโลก รวมไปถึงในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวด้วย ที่เน้นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ช่วยอนุรักษ์ธรรมชาติ ทั้งนี้เพื่อการตอบสนองต่อกลุ่มตลาด green traveler ได้อย่างดีมากขึ้นด้วย จำเป็นต้องปรับประสิทธิภาพการบริหารจัดการให้สามารถนำทรัพยากรที่มีค่านี้ มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สำหรับ รูปแบบการท่องเที่ยว ของประเทศไทย องค์การการท่องเที่ยวโลก (Goeldner and Ritchie, 2006: 428) ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ 3 แบบเพื่อตอบสนองความต้องการท่องเที่ยว โดยมีรูปแบบในการท่องเที่ยว คือรูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (natural based tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวแหล่งธรรมชาติ โดยประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (marine eco tourism) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (geo tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (eco tourism) การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (astrological tourism) และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro tourism) รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (cultural based tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (historical tourism) การท่องเที่ยวงานชมวัฒนธรรมและประเพณี (cultural and traditional tourism) และการท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (rural tourism หรือ village tourism) และรูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (special interest tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวที่ผสมผสานการท่องเที่ยว กับความต้องการอื่นเพิ่มเติม ซึ่งประกอบด้วย การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (health tourism) การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (edu-meditation tourism) การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมกลุ่มน้อย (ethnic

tourism) การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (sports tourism) การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (adventure travel) การท่องเที่ยวแบบ โฮมสเตย์และฟาร์มสเตย์ (home stay & farm stay tourism) และการท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (long stay tourism)

จังหวัด อุบลราชธานีเป็นจังหวัดที่สำคัญ มีพื้นที่กว้างขวางและประชากรอาศัยอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก การดำรงชีวิตของผู้คนแต่ครั้งอดีต จนกระทั่งปัจจุบันเป็นไปอย่างเรียบง่าย เช่นเดียวกับชาวชนบทในภูมิภาคอื่นๆ เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวอุบลราชธานีที่สั่งสมกับสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานนั้น ปรากฏอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน ทั้งในด้านความเชื่อ ประเพณีต่างๆ การกิน การอยู่ การละเล่น และหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นงานฝีมือที่ต้องอาศัยความละเอียดอ่อน ความอดสาหวิริยะในการผลิต เช่นเรื่องจักสาน ภาชนะดินเผา ผ้าทอ และการหล่อเครื่องใช้ทองเหลือง เป็นต้น

ปัจจุบันการท่องเที่ยวตามแหล่งธรรมชาติในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูล ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งกำลังเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ดังจะเห็นได้จากสถิติการท่องเที่ยวของจังหวัดอุบลราชธานี มีนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้การท่องเที่ยวทำรายได้ให้กับจังหวัดและชุมชนเป็นที่น่าพอใจยิ่ง จากจำนวนนักท่องเที่ยว สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมของคนเมืองที่เข้าไปท่องเที่ยวพักผ่อนหาความเพลิดเพลินจากธรรมชาติที่เหลืออยู่ ตลอดทั้งเที่ยวชมวิถีชุมชนต่างๆ ซึ่ง ประเพณีที่สำคัญของจังหวัดอุบลราชธานีมีมากมายหลายอย่างที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านานและสร้างชื่อเสียงให้แก่ชาวอุบลภาคภูมิใจ อาทิเช่น ประเพณีแห่เทียนพรรษา ช่วงเดือนกรกฎาคม ทุกคุ้มวัดจะนำต้นเทียนทั้งแกะสลักและติดพิมพ์ ขบวนพ็อนรำแห่รอบๆเมือง ประเพณีแห่เทียนพรรษาในจังหวัดอุบลราชธานี ถือเป็นประเพณีแห่เทียนที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ประเพณีสงกรานต์ ในจังหวัดอุบลราชธานี มีสถานที่ท่องเที่ยวธรรมชาติต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองมากมายในช่วงเทศกาลดังกล่าวมากมาย อาทิเช่น แก่งสะพือที่อำเภอพิบูลมังสาหาร แก่งตะนะอำเภอโขงเจียม หาดกุเต๋อหาดวัดใต้ อำเภอเมืองอุบลราชธานีน้ำตกสร้อยสวรรค์ อำเภอโขงเจียม ฯลฯ ประเพณีการสู้ข่วง งานมงคลต่างๆ เช่น พิธีแต่งงาน บายศรีสู่ขวัญ การขึ้นบ้านใหม่การทำบุญเลี้ยงพระในงานพิธีต่างๆ ซึ่งถือเป็นสิริมงคลกับเจ้าของงานและผู้มาร่วมงาน

จากการศึกษาข้อมูลเบื้องต้น ยังไม่ปรากฏหลักฐานเด่นชัดว่า ชุมชนหาดวัดใต้ได้มีรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เป็นไปตามมาตรฐานของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งทำให้สะท้อนสิ่งที่น่าเป็นห่วง คือ ผลกระทบและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นในพื้นที่ลุ่มน้ำ และชายหาด ซึ่งเป็นผลที่สืบเนื่องมาจากการท่องเที่ยวที่คนในชุมชนและผู้ประกอบการ ไม่มีประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่

เหมาะสม ซึ่งทำให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมค่อยๆ ค่อยๆ ลดลง และจากการที่ผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลพื้นฐานจากคนในชุมชนหาดวัดใต้ พบว่า สภาพ ปัญหาสำคัญของการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหาดวัดใต้เท่าที่ผ่านมา คือ การจัดการท่องเที่ยวโดยมิได้นำความรู้ท้องถิ่นมาใช้วางแผนการจัดการอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้นักท่องเที่ยวและตัวชาวบ้านเองได้เรียนรู้และทำความเข้าใจในท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์ของการเป็นชุมชนซึ่งมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง นอกจากนี้รูปแบบการจัดการซึ่งไม่มีความชัดเจนเกี่ยวกับการจัดการ และการจัดสรรผลประโยชน์ที่เท่าเทียมให้กับชุมชนทั้งหมด ดังนั้นการหาแนวทางในการจัดการด้านการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ในพื้นที่ธรรมชาติที่สมบูรณ์ เพื่อคงสภาพทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยให้ชุมชน ผู้ประกอบการ รวมทั้งนักท่องเที่ยวเองมีความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์และรับผิดชอบต่อสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องศึกษาแนวทางให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รู้จักสภาพของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและเป็นการเตรียมชุมชนและผู้ประกอบการในการรองรับนักท่องเที่ยว อีกทั้งให้นักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจกับการท่องเที่ยว ดังนั้นเพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบริเวณหาดวัดใต้

จากความสำคัญและสภาพปัญหาในการจัดการท่องเที่ยว ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อทำความเข้าใจเงื่อนไขปัจจัยในการจัดการและความขัดแย้งที่เกิดขึ้น เพื่อนำไปสู่การแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหา การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนและการพัฒนามาตรฐานคุณภาพการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับท้องถิ่นต่อไป โดยทำการศึกษารอบคลุมเรื่องวางแผนการท่องเที่ยว ทักษะทางด้านการบริหารจัดการและความพร้อมของ ชุมชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือร่วมกับชุมชน องค์กรชุมชน รูปแบบกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับสภาพของชุมชน หาดวัดใต้ได้อย่างยั่งยืน ตลอดจนทั้ง ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นกับองค์กรชุมชน ในการทำหน้าที่ส่งเสริมการท่องเที่ยว ซึ่งข้อมูลที่ได้จากการศึกษาวิจัยจะทำให้ทราบถึงสภาพของทรัพยากรธรรมชาติพื้นชุมชนที่หาดวัดใต้ แนวความคิดของชุมชนท้องถิ่นที่มีต่อการท่องเที่ยวแบบเชิงนิเวศ ที่เป็นนามธรรมไปสู่รูปธรรมอย่างชัดเจนขึ้น ทั้งนี้ เพื่อนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาจัดการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์ที่เหมาะสมกับพื้นที่ ชุมชนหาดวัดใต้ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเป็นข้อมูลสำหรับนำไปใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน อื่น ๆ ต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหาดวัดใต้ในอดีตและปัจจุบัน
2. เพื่อศึกษาหาแนวทางพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนหาดวัดใต้ที่เหมาะสมและยั่งยืนในทัศนะของประชาชน

คำถามการวิจัย

1. การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหาดวัดใต้ในอดีตและปัจจุบันมีลักษณะอย่างไร
2. รูปแบบกิจกรรมและแนวทางพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมและยั่งยืนของชุมชนหาดวัดใต้ ในทัศนะของประชาชนควรเป็นอย่างไร

ความสำคัญของการวิจัย

ผลจากการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไป ใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานส่งเสริมและพัฒนาจัดการท่องเที่ยว เชิงนิเวศ ที่เหมาะสมกับพื้นที่ และบริบทของชุมชนต่าง ๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการบริหารจัดการของคนในชุมชนชุมชน อื่น ๆ ต่อไปในอนาคต ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาให้เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำไปสู่การจัดตั้งองค์กรอิสระที่บริหารจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์และร่วมพันธกิจในการเดินไปสู่เป้าหมายร่วมกัน อันจะนำไปสู่รากฐานของการท่องเที่ยวที่พึ่งพาอาศัยกัน รวมถึงการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยการเข้าไปสนับสนุนให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน ผู้พัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชุมชนแห่งการพึ่งตนเอง ชุมชนแห่งความสามานฉันท์และชุมชนอยู่ดีมีสุข ร่วมกันจัดการ ปกป้อง ดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป นอกจากนี้ยังจะได้ข้อมูลที่มีประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ได้ทราบถึง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหาดวัดใต้ในอดีตและปัจจุบัน
2. ได้แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนหาดวัดใต้ที่เหมาะสมและยั่งยืน
3. เป็นการเสริมสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนให้มีความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ และ เป็นการสร้างอาชีพเสริมให้คนในชุมชนสามารถ ดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตสำหรับการศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ชุมชนหาดวัดใต้ และชุมชนใกล้เคียงที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากหาดวัดใต้ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

2. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ ชาวบ้านในชุมชนหาดวัดใต้ ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในชุมชน ผู้บริหาร/พนักงาน/เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และนักท่องเที่ยวในพื้นที่ซึ่งผู้วิจัยเลือกแบบเจาะจงจากประชากรกลุ่มเป้าหมาย โดยเลือกชาวบ้าน ในชุมชนหาดวัดใต้ และชุมชนใกล้เคียงที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากหาดวัดใต้ในการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว และชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยวบริเวณหาดวัดใต้ (ทั้งผลกระทบในด้านบวก และด้านลบ) ผู้นำชุมชน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา และปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวในชุมชน ผู้บริหาร/พนักงาน/เจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในพื้นที่ในช่วงที่ทำการศึกษายู่ในช่วงที่เก็บข้อมูล

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา

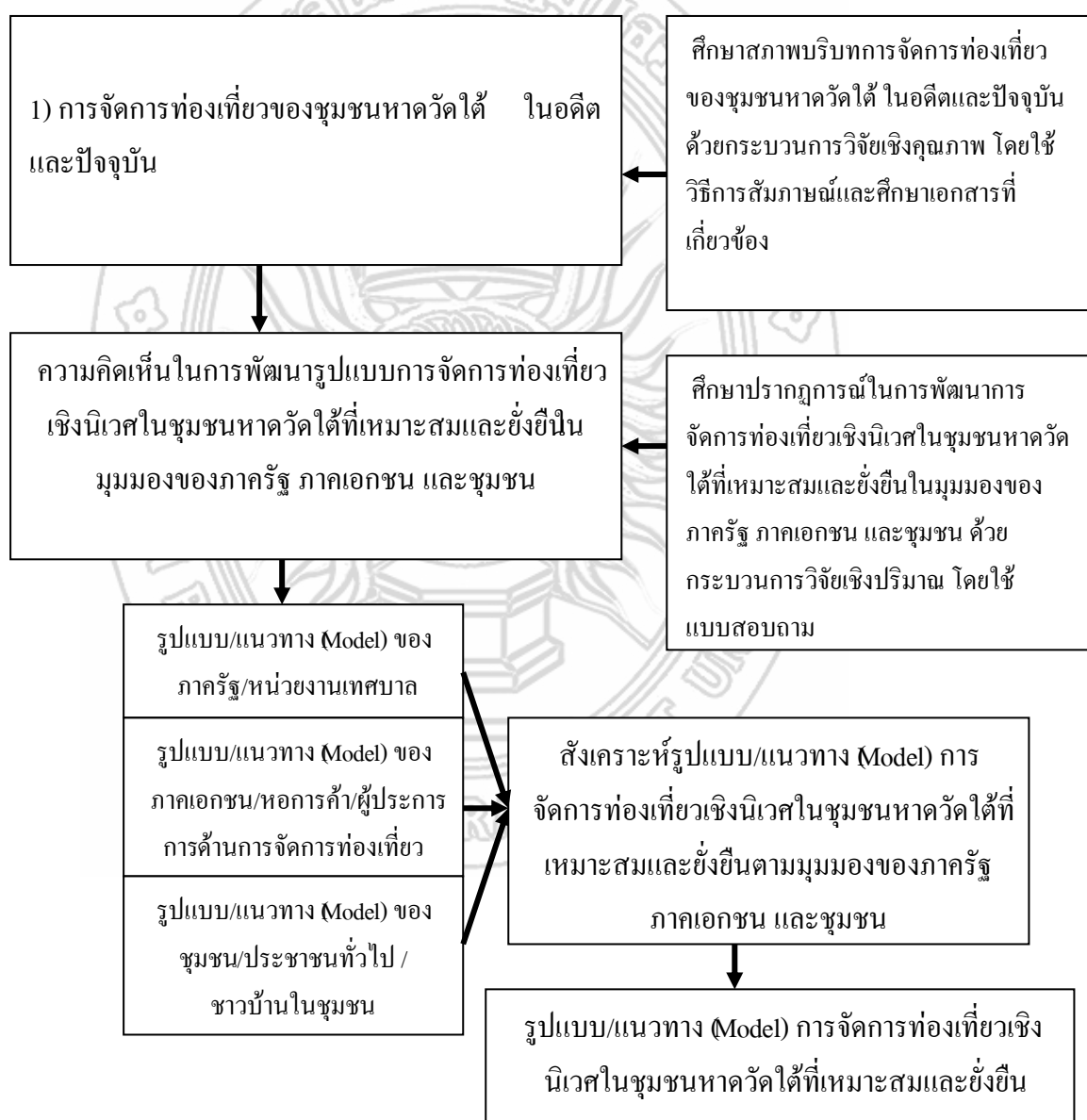
การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดกรอบ เนื้อหาที่ โดยมุ่งทำการศึกษาถึงภูมิหลัง และบริบทของชุมชนหาดวัดใต้ รวมถึงสภาพปัญหาและรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหาดวัดใต้ ที่ผ่านมา เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับชุมชนหาดวัดใต้ ซึ่งทำการศึกษารอบคลุมตั้งแต่การริเริ่ม การมีส่วนร่วมของชุมชน ศึกษากระบวนการในการวางแผน การกำหนด รูปแบบกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิง นิเวศที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนหาดวัดใต้ อย่างยั่งยืน การมีส่วนร่วมในการส่งเสริม อนุรักษ์ การบริหารจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลอดจนศึกษาสภาพ ปัญหาและอุปสรรคการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากร การท่องเที่ยวเชิง นิเวศ โดยประยุกต์ใช้กระบวนการวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative research methodology) เน้นการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นและชุมชนหาดวัดใต้ โดยใช้เทคนิคการสร้างอนาคตร่วม(Future Search Conference: FSC) เป็นเครื่องมือในการให้ชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในบริเวณหาดวัดใต้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงแรก เป็นการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหาดวัดใต้ ในอดีตมีลักษณะอย่างไร ช่วงที่สอง เป็นการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหาดวัดใต้ในปัจจุบัน เพื่อหาแนวทางพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนหาดวัดใต้ที่เหมาะสมและยั่งยืน

4. ขอบเขตด้านเวลา

ผู้วิจัยใช้ ระยะเวลาในการลงพื้นที่เพื่อทำการ ระบุปัญหา วิจัยและวางแผนการทำ วิจัยเป็นระยะเวลา 1 ปี 3 เดือน โดยเริ่มตั้งแต่เดือน พฤษภาคม 2551 ถึง เดือน สิงหาคม 2552

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยนำมากำหนด เป็นกรอบแนวคิดในดำเนินการวิจัย ได้ดังนี้

แผนภูมิที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

รูปแบบการท่องเที่ยว หมายถึง รูปแบบการบริการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยอาศัยกระบวนการในการบริหารจัดการและแนวทางในการดำเนินกิจกรรมสำหรับการท่องเที่ยว โดยชุมชนมีส่วนร่วม อันจะนำไปสู่รากฐานของการท่องเที่ยวที่พึ่งพาอาศัยกัน รวมถึงการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยการเข้าไปสนับสนุนให้เกิดเศรษฐกิจชุมชน ศูนย์พัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ชุมชนแห่งการพึ่งตนเอง ชุมชนแห่งความสมานฉันท์และชุมชนอยู่ดีมีสุข ร่วมกันจัดการปกป้อง ดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน ซึ่งในที่นี้ได้ให้ความหมายรวมถึงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่ง ที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมอย่างมีความรับผิดชอบต่อ โดยไม่ก่อให้เกิดการรบกวนหรือทำลายเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่มีวัตถุประสงค์อย่างมุ่งมั่น เพื่อชื่นชมศึกษาเรียนรู้ และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาตินั้น

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การบริหารจัดการการท่องเที่ยวให้พัฒนาในทุกๆ ด้านอย่างรอบครอบ ครอบคลุม ระมัดระวัง เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจ สังคม และความงดงามทางสุนทรียภาพ มีการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างชาญฉลาด เกิดประโยชน์อย่างสูงสุดและยาวนาน โดยไม่ทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ผู้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิดรวมตัดสินใจ ร่วมวางแผนและร่วมทำกิจกรรม รวมทั้งการที่ผู้คนในชุมชนได้เป็นผู้ร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นด้วยซึ่งในที่นี้ได้ให้ความหมายรวมถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่น

การท่องเที่ยวโดยชุมชน หมายถึง การจัดการท่องเที่ยวโดยประชาชนในชุมชน หรือกลุ่มคนในชุมชน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชนจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน โดยมีชุมชนเป็นเจ้าของและมีส่วนในการจัดการ

ชุมชนหาดวัดใต้ หมายถึง ชุมชนหมู่บ้านหาดวัดใต้ และชุมชนใกล้เคียงที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากหาดวัดใต้ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กรณีศึกษาหาดวัดใต้ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎี องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการการท่องเที่ยว การพัฒนาชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งจากเอกสารและการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อนำแนวคิด หลักการมาใช้ในการออกแบบแนวทางในการศึกษา ซึ่งได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. วิสัยทัศน์ ประเด็นยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการราชการ 4 ปี (พ.ศ. 2551 – 2554) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
  2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
  3. .แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)
  4. .แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน
  5. .งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
1. วิสัยทัศน์ ประเด็นยุทธศาสตร์ แผนปฏิบัติการราชการ 4 ปี (พ.ศ.2551-2554) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
  - 1.1 วิสัยทัศน์
    - 1.1.1 เป็นองค์กรหลักในการบูรณาการ ขับเคลื่อนนโยบาย และการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวให้เป็นไปอย่างมีเอกภาพ มีระบบ และเชื่อมโยงกัน ทั้งในระดับชาติ ภูมิภาคและท้องถิ่นเพื่อให้ประเทศไทย เป็นศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยวของภูมิภาคเอเชีย สนับสนุนการพัฒนา เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ของประเทศให้เกิดความสมดุลและสามารถแข่งขันได้
    - 1.1.2 เป็นองค์กรหลักด้านกีฬา นันทนาการ การออกกำลังกาย และวิทยาศาสตร์ การผลิตและพัฒนาบุคลากรด้านพลศึกษาเพื่อมวลชน (Sport for All) เพื่อความเป็นเลิศเอเชีย (Sport for Excellence) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน
  - 1.2 พันธกิจ
    - 1.2.1 ส่งเสริม สนับสนุน การบริหารจัดการการตลาดและการท่องเที่ยว อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อสร้างรายได้เข้าสู่ประเทศ

1.2.2 บูรณาการ ประสานงานการขับเคลื่อนนโยบายและการบริหารจัดการการท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการให้มีเอกภาพ เชื่อมโยงอย่างเป็นระบบกับทุกภาคส่วนและมีส่วนสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของประเทศให้เกิดความสมดุล ยั่งยืน

1.2.3 พัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจบริการท่องเที่ยวให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยวของภูมิภาค

1.2.4 พัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยว กีฬา วิทยาศาสตร์การกีฬา และนันทนาการให้ได้มาตรฐานสากล

1.2.5 ส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาการจัดการศึกษาด้านพลศึกษา กีฬานันทนาการ การออกกำลังกาย และวิทยาศาสตร์การกีฬา

1.2.6 ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาและผลักดันการนำนโยบายและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติไปสู่ การปฏิบัติ รวมทั้งกำหนดแนวทางการจัดสรรทรัพยากรสนับสนุนในทุกภาคส่วนให้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพ

1.3 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 สร้างความเชื่อมั่นและส่งเสริมการท่องเที่ยวของประเทศไทย

1.3.1 เป้าประสงค์

1. รายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น
2. สัดส่วนของรายได้จากการท่องเที่ยวต่อผลผลิตมวลรวมของประเทศ (GDP) เพิ่มขึ้น
3. ประเทศไทยมีส่วนแบ่งด้านทางการตลาด (Market Share) ด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญในภูมิภาคได้อย่างต่อเนื่อง
4. ประเทศไทยได้รับการยอมรับว่ามีสินค้าและบริการการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ได้ ปลอดภัย และยั่งยืน
5. ประเทศไทยมีบทบาทและภาพลักษณ์ที่โดดเด่นด้านการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชีย

1.3.2 กลยุทธ์หลัก

1. ส่งเสริมให้ปี 2551 - 2552 เป็นปีแห่งการท่องเที่ยวไทย ประทับใจไทยแลนด์
2. ส่งเสริมตลาดและการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพและยั่งยืน
3. เสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายพันธมิตรด้านการเตรียมความพร้อมสินค้า

และบริการด้านการลงทุนและด้านการตลาด

4. พัฒนาระบบสารสนเทศในการบริการและบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยว
5. สร้างความเชื่อมั่นด้านความปลอดภัยให้กับนักท่องเที่ยว
6. ส่งเสริมสนับสนุน อุตสาหกรรมการถ่ายทำภาพยนตร์ต่างประเทศใน

ประเทศไทย

7. เพิ่มความเข้มงวดในการตรวจตรา ดูแล และการปฏิบัติตามกฎหมายของ

เจ้าหน้าที่

8. ผลักดันมาตรการป้องกันการแสวงหาประโยชน์ทางเพศจากเด็กในธุรกิจ

ท่องเที่ยว

1.4 ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การปรับโครงสร้างการท่องเที่ยวและบริการ

1.4.1 เป้าประสงค์

1. บูรณาการและขับเคลื่อนนโยบายการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้มีเอกภาพ
2. สร้างและพัฒนาระบบเชื่อมโยงกลไกในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวทั้งในภูมิภาคและท้องถิ่น
3. ผลักดันสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพและมาตรฐาน
4. ส่งเสริมและ/หรือฟื้นฟู พัฒนาและสร้างแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีศักยภาพ
5. เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจและบุคลากรด้านการท่องเที่ยว
6. ส่งเสริมและ/หรือฟื้นฟูให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว

ทุกกลุ่ม

1.4.2 กลยุทธ์หลัก

1. ส่งเสริม พัฒนาและยกระดับสินค้า บริการ และมาตรฐานด้านการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ
2. เร่งพัฒนา ฟื้นฟู แหล่งท่องเที่ยวเชื่อมโยงโครงข่ายและสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ในพื้นที่ที่มีศักยภาพให้ได้มาตรฐานและยั่งยืน
3. ส่งเสริมและพัฒนาผู้ประกอบการและบุคลากรด้านการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ
4. ผลักดันให้มีการปรับปรุงพื้นที่และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม
5. สนับสนุนและผลักดันให้เกิดการรวมกลุ่มความร่วมมือและเครือข่าย

พันธมิตรเพื่อสร้างความเชื่อมโยงของพื้นที่ท่องเที่ยวและสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าและบริการ

6. ส่งเสริมการท่องเที่ยวในเชิงกลุ่มพื้นที่และกลุ่มจังหวัดที่มีศักยภาพในลักษณะของเขตพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถเชื่อมโยงธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน

2. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวนับเป็นกิจกรรมหนึ่งซึ่งเป็นที่นิยมของคนทั่วโลก และเพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง เพราะนอกจากเป็นการพักผ่อนที่ดี สร้างความสุขทั้งกาย และใจในลักษณะปัจเจกบุคคล ครอบครัว และกลุ่มผู้ร่วมท่องเที่ยวแล้ว ยังเป็นการสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และสติปัญญาในหลากหลายมิติ ทั้งด้านธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม วรรณกรรม สถาปัตยกรรม สังคม และเศรษฐศาสตร์ สำหรับอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของไทยในปัจจุบันกลายเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะสามารถทำให้ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก และยังทำให้ประเทศมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั่วโลก การจัดการธุรกิจท่องเที่ยวที่ดีจึงเป็นหัวใจที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งคำว่า การท่องเที่ยว ได้มีนักวิชาการหลายท่านให้นิยามไว้มีทั้งส่วนที่ต่างและคล้ายคลึงกัน พอนำมาสรุปได้ดังนี้

2 .1 ความหมายของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมาก การกำหนดขอบเขตของงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว การศึกษาความหมายของการท่องเที่ยวให้ชัดเจนเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง และสามารถนำมาใช้ในการตัดสินใจในการดำเนินโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ซึ่งองค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization : WTO) แห่งองค์การสหประชาชาติ ได้กำหนดความหมายของการท่องเที่ยวว่า การเดินทางใดๆ ก็ตามที่เป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล 3 ประการ ดังนี้ (ศรัญญา วรากุลวิทย์ 2546: 2) (1) การเดินทางจากสถานที่อยู่อาศัยเป็นประจำไปยังสถานที่อื่นๆ เป็นการชั่วคราว (2) การเดินทางนั้นผู้เดินทาง เดินทางด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับและ (3) การเดินทางเพื่อวัตถุประสงค์ใดๆ ก็ตามที่ไม่ใช่เดินทางเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้

นอกจากนี้ ในพจนานุกรม Webster,s Third New International Dictionary ได้ให้ความหมายของคำว่า Tourism ว่าหมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อความสะดวกและการบริหารงานธุรกิจเกี่ยวกับการท่องเที่ยว จะเห็นได้ว่า การท่องเที่ยว เป็นคำที่มีความหมายกว้างขวาง มิได้มีความหมายเป็นเพียงการเดินทางเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ หรือเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการ

เคลื่อนย้ายของประชากรจากแหล่งหนึ่งไปสู่อีกแหล่งหนึ่ง รวมทั้งการเดินทางทั้งภายในประเทศและต่างประเทศด้วย (วรรณ วโรจน์ 25395 อ้างถึงในสมพงษ์ ธ.ไชย และคนอื่นๆ 25477)

Collier and Harraway (1971 : 1-2) ได้กล่าวถึงลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเริ่มจากกระบวนการทางความคิดและการตัดสินใจ
2. การท่องเที่ยวคือ การผสมผสานของบริการต่างๆ ประสบการณ์จากการเดินทาง และความพึงพอใจที่ได้รับ
3. การผสมผสานเหล่านี้จะนำไปสู่การเดินทางของคนไปยังจุดหมายปลายทางที่หลากหลาย นอกเหนือไปจากสถานที่พักผ่อนปกติ และการพักผ่อนตามจุดหมายปลายทางนั้น
4. ช่วงระยะเวลาของการท่องเที่ยวจะต้องเป็นช่วงระยะเวลาชั่วคราวไม่ใช่ถาวร
5. พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวจะเป็นผลในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เพื่อสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว
6. พฤติกรรมของการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะมีผลกระทบต่อชุมชนที่เป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว
7. การท่องเที่ยวจะต้องเป็นกิจกรรมที่พึงพอใจ

นอกจากความหมายของการท่องเที่ยว ดังกล่าว ยังมีคำอื่นที่มีความหมายคล้าย หรือ ลักษณะความหมายที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538 : 11) ให้ความหมายของการท่องเที่ยว ในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ว่าหมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่แห่งหนึ่งแห่งใด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชม และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพธรรมชาติ สภาพสังคมวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรู้ และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ โดยพื้นฐานของคำนิยามดังกล่าว นักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยว จะเป็นกลุ่มผู้เดินทางที่แสวงหาสิ่งต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมต่างๆ ที่ให้ประสบการณ์หลากหลายมากขึ้น
2. ประสบการณ์จากการได้ไปเที่ยวในแหล่งธรรมชาติหรือประสบการณ์ที่ได้สัมผัสวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของสังคมที่แตกต่างจากที่อยู่ตน
3. โอกาสที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่
4. ให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสมบัติทางวัฒนธรรม

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (2540 : 2-5) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวในลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่มี

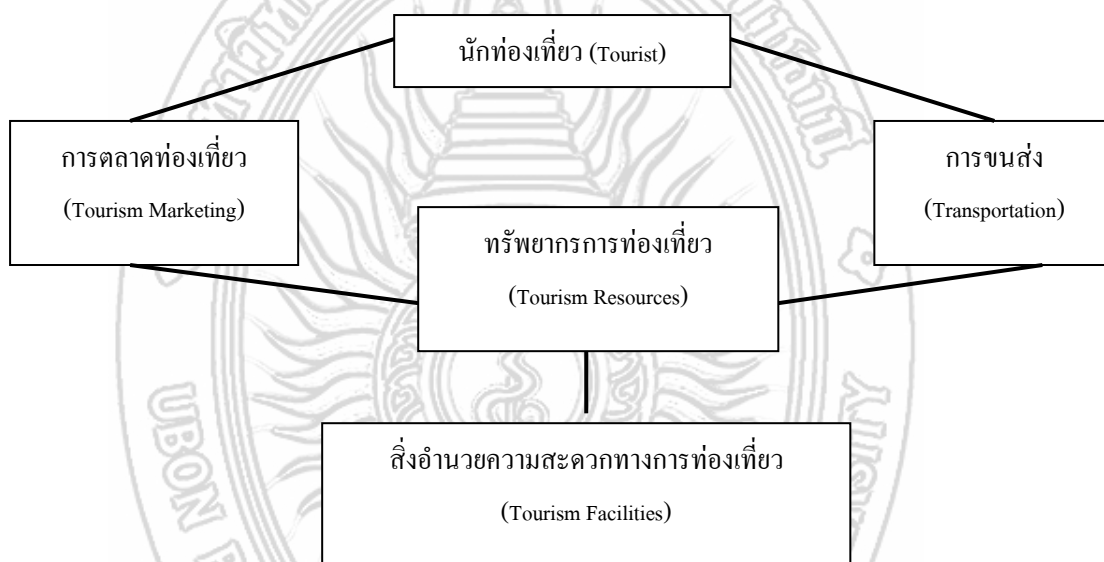
กระบวนการในการอนุรักษ์ ซึ่งการอนุรักษ์มีความหมายในการร่วมกันป้องกันรักษาให้คงเดิม โดยเป็นการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทุกประเภท ส่วนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ กระบวนการ การท่องเที่ยวหรือที่ทำการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรียนรู้เนื้อหาของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งนี้อาจรวมถึงวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นๆ หรือแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องหรือที่มีระบบนิเวศคงความดั้งเดิมหรือสมบูรณ์ โดยมีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน คือ การเดินทางจากจากสถานที่อยู่อาศัยปกติ เป็นการชั่วคราว ด้วยความสมัครใจ ที่ไม่ใช่เดินทางเพื่อประกอบอาชีพหรือหารายได้ ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยว มีวัตถุประสงค์ เพื่อชื่นชม ศึกษา เรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณ และสัตว์ป่า ตลอดจนลักษณะทางวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติ วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เหล่านั้น หรือเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ความสนุกสนาน บนพื้นฐานของความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ มุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน โดยสามารถแบ่งวัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวออกเป็น 6 ประเภท พอสรุปสังเขปได้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานและความบันเทิง เป็นการท่องเที่ยวเพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ ประกอบกับความอยากรู้อยากเห็น เพื่อชมทิวทัศน์ วัฒนธรรม ประเพณี ชีวิตความเป็นอยู่ของท้องถิ่นต่างๆ
2. การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อน เป็นการใช้เวลาว่างเพื่อพักผ่อนร่างกายและสมอง โดยจะใช้เวลาพักผ่อนให้นานที่สุดเท่าที่จะทำได้ สถานที่พักผ่อนเลือกที่สงบ สะดวกสบาย อากาศบริสุทธิ์
3. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม วิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยว
4. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา แบ่งเป็น 2 ประการคือ การท่องเที่ยวเพื่อชมกีฬา และการท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาหรือออกกำลังกาย
5. การท่องเที่ยวเพื่อธุรกิจ การประชุมและสัมมนา เป็นลักษณะของการเดินทางไปเพื่อธุรกิจหรือสัมมนาและใช้เวลาว่างส่วนหนึ่งไปเพื่อการท่องเที่ยว
6. การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา เป็นลักษณะของการศึกษาดูงานตามสถานที่ต่างๆ

2 .2 องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

จากความหมายของการท่องเที่ยวที่ได้กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่ามีกำให้คำจำกัดความไว้หลากหลาย แต่ทั้งหมดล้วนประกอบไปด้วย องค์ประกอบหลักที่สำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ด้านบริการการท่องเที่ยว และด้านตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งแต่ละองค์ประกอบย่อมมีความสัมพันธ์ต่อกัน เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ความแตกต่างของแต่ละรูปแบบการท่องเที่ยวจึงขึ้นอยู่กับความแตกต่างในองค์ประกอบย่อยและความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้น องค์ประกอบของการท่องเที่ยวประกอบด้วย 5 องค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันเป็นวงจрдังแผนภูมิที่ 2.1

แผนภูมิที่ 2.1 แผนภูมิองค์ประกอบของการท่องเที่ยว

ที่มา : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2541 : 2)

2 .2.1 ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว

ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resource) จัดเป็นอุปทานการท่องเที่ยว (Tourism Supply) ซึ่งในประเทศไทยนิยมแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และ โบราณคดี และแหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมประเพณีและกิจกรรม (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2540 : 2-7)

ส่วนสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (2549 : 1) ได้ให้ความหมายของทรัพยากรการท่องเที่ยวว่า หมายถึง แหล่งท่องเที่ยว และวัฒนธรรมประเพณีที่สะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรม

ท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่น และสามารถดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้มาเยือน ทรัพยากรท่องเที่ยวจำแนกตามลักษณะของทรัพยากรออกได้เป็น 4 ประเภท คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ ประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถาน และศาสนสถาน ประเภทศิลปวัฒนธรรม และประเพณี และประเภทมนุษย์สร้างขึ้น

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ (Natural Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเอง และมีความงามตามธรรมชาติ มีความโดดเด่นทางภูมิศาสตร์ ธรณีวิทยาและระบบป่าไม้ที่หลากหลาย เช่น ภูเขา ถ้ำ น้ำตก น้ำพุร้อน ชายหาด หาดทราย เกาะแก่ง หมู่เกาะ ปะการัง สัตว์ป่า อุทยานแห่งชาติ วนอุทยาน สวนรุกขชาติ ทะเลทราย เขื่อน อ่างเก็บน้ำ พันธุ์พืช เป็นต้น

2. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุสถานและศาสนสถาน (Historical Attraction) หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีมนุษย์สร้างขึ้น และมีความสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศาสนาที่แสดงถึงอารยธรรมของท้องถิ่น มีผลดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยือน ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทนี้แบ่งย่อยออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ คือ อสังหาริมทรัพย์ซึ่งอยู่โดยอายุ หรือลักษณะแห่งการก่อสร้าง หลักฐานเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี และสังหาริมทรัพย์ที่เป็นของโบราณไม่ว่าจะเป็นสิ่งประดิษฐ์หรือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติหรือเคยเป็นส่วนใดส่วนหนึ่งของโบราณสถานและศาสนสถาน คือ สถานที่แสดงถึงลัทธิความเชื่อ ความศรัทธาของมนุษย์ที่มีต่อศาสนา

3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม และประเพณี (Cultural Attraction) หมายถึง ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีเอกลักษณ์ และถ่ายทอดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ แบ่งย่อยเป็น 2 ประเภท ได้แก่ แหล่งวิถีชีวิตความเป็นอยู่ คือ แหล่งท่องเที่ยวที่แสดงออกถึงลักษณะความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น และแหล่งศิลปวัฒนธรรมและประเพณี คือ สิ่งที่คนในชุมชน ในสังคมประพฤติปฏิบัติหรือแสดงออกมาซ้ำๆ ในลักษณะที่เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี เช่น วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณี

4. ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทมนุษย์สร้างขึ้น (Man – made Attraction) คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยการสร้างกิจกรรมใหม่หรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สถานที่มีความหลากหลายในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาสืบเสาะหา เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นเพื่อให้นักท่องเที่ยวไปเพื่อเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวเกี่ยวกับสัตว์ พืช หรือระบบนิเวศ เช่น แหล่ง

ท่องเที่ยวเพื่อศึกษาสัตววิทยา แหล่งท่องเที่ยวเพื่อศึกษาพฤกษศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวเพื่อศึกษาความรู้ทั่วไป ทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินและความบันเทิง เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างขึ้นโดยแนวคิดจินตนาการเพื่อเน้นความสำคัญให้แก่ผู้ไปเที่ยวชม เช่น สวนสนุกและสถานที่ชมทิวทัศน์ สถานบันเทิงและสถานที่ซื้อสินค้า สถานที่เล่นกีฬา

2 .2.2 นักท่องเที่ยว

นักท่องเที่ยว (Tourist) เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่สุดของการท่องเที่ยว ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยวการท่องเที่ยวก็เกิดขึ้นไม่ได้ ซึ่งลักษณะของนักท่องเที่ยวการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย แบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น 6 ประเภท คือ (โกมุทพันธ์ ผลสินธุ์ 2542: 15)

1. นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Visitor) หมายถึง บุคคลที่มีได้พำนักถาวรในราชอาณาจักรไทย
2. นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ค้างคืน (International Tourist) หมายถึง นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เข้ามาในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน แต่ไม่เกิน 60 วัน
3. นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ไม่ค้างคืน (International Excursionist) หมายถึง นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้ง โดยมีได้ค้างคืน
4. นักท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Visitor) หมายถึง บุคคลทุกๆ สัญชาติที่มีพำนักอาศัยอยู่ในราชอาณาจักรไทย และเดินทางไปในสถานที่หนึ่งในอีกจังหวัดหนึ่งซึ่งมิใช่เป็นถิ่นที่อยู่ประจำของเขา
5. นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ค้างคืน (Domestic Tourist) หมายถึง นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไปค้างคืนนอกที่พำนักอาศัยปัจจุบันแต่ละครั้งอย่างน้อย 1 คืน
6. นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไม่ค้างคืน (Domestic Excursionist) หมายถึง นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่มีได้พักค้างคืนนอกที่พำนักอาศัยปัจจุบัน

2 .2.3 การตลาดการท่องเที่ยว

การตลาดการท่องเที่ยว หมายถึง ปรัชญาทางการจัดการที่มุ่งเน้นไปสู่ความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยอาศัยการวิจัยตลาด การพยากรณ์ การคัดเลือกทรัพยากรการท่องเที่ยวที่กำลังอยู่ในความต้องการ เพื่อให้ธุรกิจได้รับประโยชน์สูงสุด ในการเสนอบริการแก่นักท่องเที่ยวตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ซึ่งการตลาดการท่องเที่ยวเป็นตลาดที่มีความยืดหยุ่นสูง มีธุรกิจอื่นๆ เข้ามาเกี่ยวข้องมาก มีการแข่งขันสูง และขึ้นอยู่กับปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองอีกด้วย นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับธรรมชาติและภูมิอากาศของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นตัวแปรในการทำให้ตลาดท่องเที่ยวได้รับประโยชน์สูงสุดหรือไม่ โอกาสการขยายตัวของตลาดท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับกระแสทางตลาดใหม่

และการเจาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพในตลาดเดิม ซึ่งตลาดการท่องเที่ยวของไทยมีจุดแข็ง และจุดอ่อน สามารถนำมาสรุปได้ ดังนี้ (โกมุทพันธ์ ผลสินธุ์ 2542 : 16- 17)

จุดแข็งของไทยในการแข่งขันกับประเทศอื่นๆ คือ

1. สินค้าทางการท่องเที่ยวมีความหลากหลายและน่าสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของวัฒนธรรมประเพณี แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

2. ภาพลักษณ์ในด้านดีในแง่ของความคุ้มค่าเงินในการเดินทางมาเที่ยว

3. การยอมรับของตลาดการท่องเที่ยว

จุดอ่อนของไทยที่ต้องแก้ไข คือ

1. ปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว

2. ปัญหาการหลอกลวง เอารัดเอาเปรียบนักท่องเที่ยว

3. ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพในด้านการจัดการการท่องเที่ยว

4. ปัญหาภาพลักษณ์ด้านลบเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

2 .2.4 การขนส่ง

เมื่อนักท่องเที่ยวตัดสินใจที่จะไปเที่ยวแล้ว การขนส่งหรือวิธีการเดินทางจะเข้ามามีบทบาทสำคัญ นักท่องเที่ยวจะต้องตัดสินใจว่าจะเดินทางด้วยวิธีใดและจัดการเดินทางอย่างไร แบ่งออกได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ ทางรถยนต์ ทางรถไฟ ทางเรือ และทางอากาศ

2 .2.5 สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว

สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว ได้แก่ การบริการท่องเที่ยวต่างๆ เช่น การอำนวยความสะดวกในการเข้า – ออกเมือง เช่น การตรวจหนังสือเดินทาง การคืนสิ่งของเครื่องใช้ การขอวีซ่า สิ่งอำนวยความสะดวกประเภทสาธารณูปโภค เช่น การไฟฟ้า การประปา การสื่อสาร การสาธารณสุข การโฆษณาประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบของการท่องเที่ยวทั้ง 5 องค์ประกอบต่างก็มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพื่อให้การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวได้รับผลดี มีนักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากมาย และจะเพิ่มรายได้ของประชากรที่อาศัยอยู่ในบริเวณแหล่งท่องเที่ยววันนั้นๆ นอกจากนี้ยังทำให้เศรษฐกิจของชาติดีขึ้นสำหรับประเทศไทย ได้มีการพัฒนาองค์ประกอบในการท่องเที่ยวขึ้นเพื่อแข่งขันกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างต่อเนื่อง นอกจากองค์ประกอบดังกล่าวแล้ว การท่องเที่ยวยังเป็นกระบวนการทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน กล่าวคือ ด้านทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว ด้านบริการท่องเที่ยว และด้านตลาดการท่องเที่ยว ซึ่งแต่ละองค์ประกอบย่อยมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เช่น สภาพ

กายภาพและระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม โครงสร้างพื้นฐานด้านการท่องเที่ยว เศรษฐกิจและการลงทุน
สังคมวัฒนธรรม องค์กรกฎหมาย เป็นต้น

2 .3 รูปแบบการท่องเที่ยว

การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมุ่งสู่ความยั่งยืน รูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวจะต้อง
สามารถดำรงอยู่ได้ มีนักท่องเที่ยวมาเยี่ยมเยือนอยู่เสมอ ทรัพยากรการท่องเที่ยวยังคงรักษา สมดุล
ทางธรรมชาติ สามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ไม่เสื่อมคลาย ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวของไทยมี
มากมายหลายรูปแบบ จากการศึกษา รูปแบบการท่องเที่ยวในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสำนักงานเลขาธิการ
สภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวไว้ ดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการ
สภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ 2584 : 10-13)

2 .3.1 รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural based tourism)

รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ สามารถจำแนกออกเป็น 5 รูปแบบ คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ
ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้
ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น
เพื่อให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยว
อย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นและแหล่งท่องเที่ยวที่
เกี่ยวเนื่องกับระบบนิเวศทางทะเล

3. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยัง
พื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ป่าริมปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชม
ความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้ ประสบการณ์ใหม่ๆ บนพื้นฐาน
ความรับผิดชอบต่อจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมในสถานที่แห่งนั้น

4. การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่ง
ธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์ โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงามภูมิ
ทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงของโลก บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อจิตสำนึกต่อการ
รักษาสิ่งแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

5. การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism) หมายถึง การเดินทาง
ท่องเที่ยวเพื่อการไปชม ปรากฏการณ์ ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เพื่อการเรี ยนรู้ระบบ
สุริยจักรวาล มีความรู้ ความประทับใจ ความทรงจำและประสบการณ์เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานการ

ท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน

2 .3.2 รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural based tourism)

รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม สามารถจำแนกออกเป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

2. การท่องเที่ยวชมงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural & Traditional Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชื่นชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้น ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

3. การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism/Village Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่น เพื่อความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ครอบงำงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อมโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

2 .3.3 รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special interest tourism)

รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ สามารถจำแนกออกเป็น 8 รูปแบบ คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึงการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรมเพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายใจ บางแห่งอาจจัดการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม

2. การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-meditation Tourism) หมายถึงการเดินทางเพื่อทัศนศึกษา แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิตมีการฝึกสมาธิ เพื่อประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน บางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

3. การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของชาวบ้าน วัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่างๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านชาวกระเหรี่ยง หมู่บ้านจีนฮ่อ เป็นต้น

4. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัด ความสนใจในประเภทกีฬา

5. การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษที่นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวแล้วได้รับความตื่นเต้นผจญภัย และได้รับประสบการณ์ใหม่ๆ

6. การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ฟาร์มสเตย์ (Home stay & Farm stay) หมายถึง การท่องเที่ยวที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวของคนในท้องถิ่นที่ไปเยือน เพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น

7. การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long stay) หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ชีวิตในบั้นปลาย หลังเกษียณอายุจากการทำงานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก โดยเดินทางท่องเที่ยวในสถานที่ต่างๆ อย่างน้อยนานกว่า 1 เดือน

8. การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive Travel) หมายถึง การจูงใจให้แก่มูลงค้ำของบริษัที่ประสบความสำเร็จในการขายสินค้าต่างๆ ตามเป้าหมาย เป็นการจูงใจการพักผ่อนตั้งแต่ 2-7 วัน เป็นการนำเที่ยวชมสถานที่ต่างๆ หรือผสมผสานกับรูปแบบการท่องเที่ยวอื่นๆ

จากรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า สามารถจำแนกรูปแบบของการจัดการท่องเที่ยว ตามสถานที่แหล่งท่องเที่ยวได้เป็น 3 รูปแบบหลัก คือรูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม และรูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ ซึ่งแต่ละรูปแบบยังสามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้หลากหลายรูปแบบแตกต่างกันไป และยังสามารถนำรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวมาจัดผสมผสานกันได้ตามความสนใจและความต้องการของนักท่องเที่ยวได้ ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแต่ละรูปแบบนอกจากมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวได้รับความสนุกสนาน เพลินเพลิน มีความประทับใจแล้ว ยังแฝงไปด้วยการถ่ายทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรมของท้องถิ่นตามแหล่งที่ตั้งของสถานที่นั้นๆ และไม่ว่าจะจัดรูปแบบการท่องเที่ยวรูปแบบใด ยังได้ตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างจิตสำนึก ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรการท่องเที่ยว มรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน จากรูปแบบของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว

ทำให้ทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ และภาคประชาชน ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ที่มีอยู่ภายในท้องถิ่น หรือแม้แต่จัดตั้งสถานที่ท่องเที่ยวขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งข้อมูลสำคัญที่ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินใจพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว คือข้อมูลด้านสถานการณ์ความเคลื่อนไหวทางการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงไปตามกระแสความเคลื่อนไหวและความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีในปัจจุบัน ดังจะได้นำเสนอในหัวข้อต่อไปนี้

2 .4. สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยว

องค์การการท่องเที่ยว (World Tourism Organization : UNWTO) ได้พยากรณ์ว่าเมื่อถึงปี พ.ศ. 2563 จะมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศจำนวน 1,600 ล้านคน ธนาคารโลกประมาณการว่าการเติบโตของปะเทศกำลังพัฒนาจะเพิ่มในอัตราร้อยละ 4 ต่อปี ขณะที่ประเทศอุตสาหกรรมจะเพิ่มอัตราร้อยละ 2.5 ต่อปี โดยที่การท่องเที่ยวระยะไกลจะมีบทบาทมากขึ้น จำนวนแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น แต่จะใช้ระยะเวลาในแต่ละสถานที่ท่องเที่ยวสั้นลง ประเทศที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศมากที่สุดในโลก คือ เยอรมันนี ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส ส่วนแนวโน้มแหล่งท่องเที่ยวยอดนิยม คือ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิก ในด้านการท่องเที่ยวในอนาคตของนักท่องเที่ยว มีแนวโน้มจะท่องเที่ยวบ่อยครั้งขึ้น แต่ใช้ระยะเวลาในการท่องเที่ยวน้อยลง ในขณะที่สถานที่พักผ่อนที่รวมการให้บริการครบวงจรได้รับความนิยมมากขึ้น การเดินทางระยะไกลเติบโตกว่าการเดินทางระยะใกล้ การท่องเที่ยวในเมืองมีการเติบโตค่อนข้างสูง และตลาดกรท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพเติบโตมากขึ้น (สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว 2547 : 1-2)

สำหรับสถานการณ์และแนวโน้มการท่องเที่ยวไทย ได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่การก่อตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.) ในการรองรับนักท่องเที่ยวตั้งแต่ปี 2503 จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2522 มีการออกพระราชบัญญัติการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยยกระดับ อศท. เป็นการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) จนกระทั่งในปัจจุบัน ในปี พ.ศ. 2545 ได้จัดตั้งหน่วยงานมารับผิดชอบด้านการท่องเที่ยว คือ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา เพื่อเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ มีภารกิจสำคัญในการบริหารยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวและกีฬา ให้ขับเคลื่อนอย่างเป็นเอกภาพไปในทิศทางเดียวกัน ถือได้ว่า การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรม ที่ได้กลายมาเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจของประเทศ เป็นกลไกสำคัญในการสร้างรายได้เป็นเงินตราต่างประเทศอยู่ในอันดับสูงมาโดยตลอด ซึ่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวของไทยเป็นอุตสาหกรรมภาคบริการที่สามารถสร้างรายได้หลักกับประเทศเป็นจำนวนมาก จากข้อมูลการ

ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย พบว่า ในปี พ.ศ. 2503 มีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ 81,340 คน สร้างรายได้ 196 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2546 มีจำนวนนักท่องเที่ยว 10 ล้านคน สร้างรายได้ 309,300 ล้านบาท จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจน

3. แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

3.1 ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

Ceballos (1990: อ้างในกิตติวัฒน์ รัตนดิถก ณ ภูเก็ต 2545 : 26) ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชื่นชมศึกษาเรียนรู้และเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ พืชพรรณและสัตว์ป่าตลอดจนวัฒนธรรมที่ปรากฏในแหล่งธรรมชาติเหล่านั้น

Boo (1992 : อ้างใน Page and Dowling 2002 : 27, 2545:26) ให้ความหมายว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติซึ่งมีการบริจาคกองทุนเพื่ออนุรักษ์พื้นที่เปิดโอกาสให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมพิทักษ์พื้นที่ท่องเที่ยวและให้การศึกษาทางด้านสิ่งแวดล้อมแก่ผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว

Fennell (1999 : 30-34) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีลักษณะตรงกันข้ามกับการท่องเที่ยวแบบมวลชน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมุ่งเน้นพื้นที่ธรรมชาติแต่ก็ไม่ละเลยประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมมากกว่าผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและเป็นการท่องเที่ยวที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกรวางแผนและรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวหรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ รูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ที่เน้นการท่องเที่ยวบนพื้นฐานทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและต้องเน้น กิจกรรมเกี่ยวกับประสบการณ์และการเรียนรู้ธรรมชาติ การจัดการให้เกิดผลกระทบน้อยที่สุด การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น รูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าวแล้ว ต้องกระทำควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรในพื้นที่

Goeldner, Ritchie and McIntosh (2000:556) ได้อธิบายว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อพื้นที่ธรรมชาติ โดยการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและให้ชุมชนท้องถิ่นมีความมั่นคงในด้านดำรงชีวิต นอกจากนี้ยังมีการให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเชิงอนุรักษ์ว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ เครื่องมือในการอนุรักษ์หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2538: 10) ได้ให้ความหมายว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (Ecotourism) ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายถึง การเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยวแห่งใดแห่งหนึ่ง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาชื่นชมและเพลิดเพลินไปกับทัศนียภาพ สภาพ ธรรมชาติ สภาพทางสังคม วัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น บนพื้นฐานความรู้และความรับผิดชอบต่อระบบนิเวศ

สรุปว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยว โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ ผลประโยชน์ต้องเกิดขึ้นกับชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม และการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวแล้ว ต้องกระทบต่อระบบเศรษฐกิจชุมชน สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน้อยที่สุด เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

3 .2 หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หลักการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีหลักการในเรื่องการอนุรักษ์ การจัดการและกิจกรรม คล้ายคลึงกันซึ่ง Holden (2000:193) ได้ให้มิติของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ไว้ดังนี้

1. กิจกรรม คือ การท่องเที่ยวบนพื้นฐานของธรรมชาติและวัฒนธรรม
2. การจัดการธุรกิจ คือ บริษัทนำเที่ยวต้องจัดธุรกิจในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หมายความว่า การดำเนินธุรกิจต้องแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน
3. ปรัชญา คือ เคารพพื้นที่ธรรมชาติ ประชาชนและวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น
4. ยุทธศาสตร์ คือ เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์ การพัฒนาเศรษฐกิจและวัฒนธรรมให้ดำเนินต่อไป
5. การตลาด คือ การส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยการเน้นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
6. หลักการและเป้าหมาย คือ ต้องให้เกิดการพึ่งพิงอาศัยซึ่งกันและกันและเกิดความยั่งยืนสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

ส่วน Weaver and Oppermann (2000 :369) ได้อธิบายหลักการสำคัญ 3 ประการ ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเน้นสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ แต่ก็ไม่ใช่ละเลยองค์ประกอบทางวัฒนธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ
2. ความต้องการเรียนรู้หรือการรู้คุณค่าของธรรมชาติอย่างแท้จริง คือ แรงจูงใจให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับธรรมชาติหมายความว่า การสัมผัสธรรมชาติเกิดจากการเห็นคุณค่า ความต้องการเรียนรู้ มิใช่เกิดจากความสนุกสนานหรือพักผ่อนอย่างเดียว

3. การจัดกิจกรรมอย่างมีคุณภาพเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนของพื้นที่ท่องเที่ยว
นอกจากนี้ Goeldner, Ritchie and McIntosh (2000 : 558) ได้อธิบายถึงผลประโยชน์
สำคัญของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. สร้างงานและรายได้แก่ประชาชนในท้องถิ่น ทำให้เกิดการจัดหาทุนเพื่อ
ปรับปรุงป้องกันพื้นที่ธรรมชาติและทำให้พื้นที่ที่มีความประทับใจมากยิ่งขึ้นในอนาคต
2. ให้การศึกษาแก่ผู้มาเยือนหรือนักท่องเที่ยว
3. ส่งเสริมสนับสนุนและขยายพื้นที่ให้เกิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากขึ้น

Wallace and Pierce (1996 : อ้างถึงใน Fennell, 1999ฯ 39-40) ได้ อธิบายหลักการของ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้ดังนี้

1. กำหนดรูปแบบของการท่องเที่ยวให้มีผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมและประชาชนใน
ท้องถิ่นให้น้อยที่สุด
2. เพิ่มความระมัดระวัง ความรู้ความเข้าใจในพื้นที่ธรรมชาติและระบบวัฒนธรรม
นอกจากนี้ต้องวางมาตรการให้นักท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อระบบดังกล่าวให้น้อยที่สุด
3. กำหนดแนวทางการอนุรักษ์และการจัดการเพื่อป้องกันพื้นที่ธรรมชาติ
4. ให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในการกำหนดกิจกรรมที่จัดขึ้น
5. ให้ชุมชนท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์โดยตรงทางด้านเศรษฐกิจและกิจกรรมอื่น ๆ
และ Page and Dowling (2002:65-69) ได้กำหนดหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไว้
5 ประการ ดังนี้

1. พื้นที่ธรรมชาติ (Nature- Based) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม
ทางธรรมชาติ เน้นหนักในเรื่องความหลากหลายทางชีวภาพหรือความหลากหลายของชนิดพันธุ์พืช
และสัตว์ในเขตพื้นที่ธรรมชาติ โครงสร้างทางกายภาพและวัฒนธรรมในพื้นที่ การอนุรักษ์ทรัพยากร
ธรรมชาติเป็นสิ่งที่จำเป็นในการวางแผนและการจัดการด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2. ความยั่งยืนของระบบนิเวศ (Ecologically Sustainable) การท่องเที่ยวทุกประเภท
ควรสร้างความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยว
ที่ทำให้เกิดความยั่งยืนของระบบนิเวศในพื้นที่ธรรมชาติ ความยั่งยืนหมายถึงความยั่งยืนของชนิดพันธุ์
พืชพันธุ์สัตว์ ที่ไม่ถูกทำลายให้ลดจำนวนลง จากการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายโครงสร้าง
ทางกายภาพของธรรมชาติ เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ หรือลักษณะ โครงสร้างทางธรรมชาติที่เป็นบ
อเกิดความหลากหลายทางชีวภาพ นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่
เพราะความหลากหลายดังกล่าวแล้วเป็นบ่อเกิดให้เกิดความยั่งยืนของระบบนิเวศ

3. การศึกษาสิ่งแวดล้อม (Environmentally Education) คือ ลักษณะพิเศษที่ทำให้การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นๆ และทำให้ชุมชนท้องถิ่น นักท่องเที่ยว เกิดความเข้าใจในเรื่องสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ การศึกษา คือเครื่องมือสำคัญในการพิทักษ์พื้นที่ ธรรมชาติและสามารถจัดการการท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การให้การศึกษาแก่นักท่องเที่ยวและผู้ที่เกี่ยวข้อง

4. ผลประโยชน์เกิดขึ้นกับท้องถิ่น (Locally Beneficial) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากทำให้ท้องถิ่นได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมด้านอื่นแล้ว การท่องเที่ยวเชิงนิเวศควรเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพของนักท่องเที่ยวให้ดีขึ้น รายได้จากการท่องเที่ยวส่วนหนึ่งควรกระจายสู่การอนุรักษ์ทรัพยากร การสร้างศักยภาพความมั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรมแก่ท้องถิ่นความยั่งยืนและความเข้มแข็งของชุมชน เป็นปราการสำคัญที่ป้องกันสังคมภายนอกไม่เอารัดเอาเปรียบชุมชนและชุมชนได้รับ ผลประโยชน์จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

5. ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว (Tourist Satisfaction) เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ นอกจากนี้การวางมาตรการเพื่อความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวก็ต้องดำเนินการควบคู่ไปด้วย

อย่างไรก็ตามความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ต้องไม่กระทบทางลบต่อหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ อนุชา เล็กสกุลดิถ (2541:3-6) ได้เสนอหลักการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต่อการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่ เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติเป็นหลักมีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะนั้นทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ ในพื้นที่ของแหล่งนั้น ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ (Nature-Based Tourism)

2. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการเป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้โดยมีการให้การศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องทั้งต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่นและผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง จึงเป็นการท่องเที่ยวสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmentally –Based Tourism)

3. องค์ประกอบด้านองค์กร เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนท้องถิ่น ที่มีส่วนร่วมเกือบตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยประโยชน์ต่อท้องถิ่นที่ได้หมายความรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนเพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย และในที่สุดแล้วท้องถิ่นมีส่วนในการควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีคุณภาพ จึงเป็นการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม

ของชุมชน (Community Participation-Based Tourism)

4. องค์ประกอบด้านการจัดการ เป็นการท่องเที่ยวที่มีความรับผิดชอบไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการจัดการที่ยั่งยืน ครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อมการป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต จึงเป็นการท่องเที่ยวที่จัดการอย่างยั่งยืน (Sustainably Management Tourism)

จากหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ได้กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปสาระสำคัญพอสังเขป ดังนี้

1. พื้นที่ธรรมชาติ (Natural Area) การท่องเที่ยวเน้นพื้นที่ธรรมชาติ เช่น ระบบนิเวศป่า ระบบนิเวศทางทะเล ความหลากหลายทางชีวภาพ หรือทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอื่นๆ เช่น น้ำตก ถ้ำ หาดทราย ฯลฯ เป็นจุดสนใจหรือผลิตภัณฑ์ แต่ถ้าพื้นที่ธรรมชาติเกี่ยวข้องกับระบบสังคม วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ก็ต้องเน้นสิ่งดังกล่าวแล้วควบคู่ไปด้วย เพราะองค์ประกอบและผลกระทบต่อระบบนิเวศเกิดจากวัฒนธรรมของมนุษย์เป็นตัวกำหนดควบคู่กับพืชสัตว์และสิ่งไม่มีชีวิตอื่นๆ

2. ความยั่งยืน (Sustainability) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องผลกระทบต่อระบบดังกล่าวน้อยที่สุดหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องยึดหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

3. การให้การศึกษา (Education) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ต้องมีเป้าหมายในการเรียนรู้เรื่องราวต่างๆ ในพื้นที่ท่องเที่ยวควบคู่กับความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ดังนั้นนักท่องเที่ยวชาวบ้าน ผู้ประกอบการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องเรียนรู้หลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและมีความรู้ความเข้าใจในพื้นที่ท่องเที่ยวการเรียนรู้ทำให้นักท่องเที่ยวหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกิดความรู้ใหม่ เกิดความเข้าใจดีและเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น

4. ผลประโยชน์เกิดขึ้นกับท้องถิ่น (Locally Beneficial) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศมิใช่กิจกรรมการท่องเที่ยวที่แสวงหาผลประโยชน์จากท้องถิ่น แต่เป็นเจ้าของดูแลรักษาและอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น ดังนั้น ชาวบ้านควรได้รับผลประโยชน์จากทรัพยากรซึ่งได้รักษาไว้ ทั้งในด้านเศรษฐกิจและการฟื้นฟู อนุรักษ์ สังคม วัฒนธรรมและความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม

5. ชุมชนมีส่วนร่วม (Community Participation Based Tourism) การวางแผน การดำเนินการด้านการท่องเที่ยวต้องให้ชุมชนหรือท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการวางแผน (Plan) ปฏิบัติ (Do) ตรวจสอบ (Check) และปรับปรุงกระทำใหม่ (Act) หรือให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการวางแผน (Planning) ปฏิบัติตามแผน (Implementation) และการวัดผลประเมินผล (Evaluation)

4. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

คำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” (Sustainable Development) เป็นคำศัพท์ของการพัฒนาที่เกิดขึ้นมาด้วยสาเหตุของความกดดันที่เกิดจากความไม่สมดุลระหว่างการเร่งรัดพัฒนาด้านเศรษฐกิจ และการลงทุนประกอบกับการใช้ทรัพยากรจากธรรมชาติอย่างไร้ขอบเขต จึงเป็นผลทำให้ทรัพยากรถูกทำลายอย่างรวดเร็ว สภาพสังคมเสื่อมโทรม ช่องว่างของรายได้ระหว่างคนจนกับคนรวยกว้างขึ้น คนยากจนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งมีนักวิชาการหลายๆ ท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “การพัฒนาที่ยั่งยืน” ไว้แตกต่างกัน พอสรุปความได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นวิธีการหรือกระบวนการผสมผสานลักษณะที่ทำให้เศรษฐกิจทั้งระบบกลมกลืนกันอย่างเหมาะสม กล่าวคือ ในการพัฒนาจะต้องทำควบคู่ไปกับทั้งทางด้านเศรษฐศาสตร์ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยไม่เน้นเรื่องการขยายตัวทางเศรษฐกิจจนลืมเรื่องการรักษาสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นต้น

4 .1 ความหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

Swarbrooke (1998:13) ได้ให้ความหมายการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนว่าเป็นการท่องเที่ยวซึ่งทำให้เศรษฐกิจเจริญงอกงาม แต่ต้องไม่ทำลายทรัพยากรซึ่งเกี่ยวข้องกับท่องเที่ยว นอกจากนี้ต้องไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและ โครงสร้างทางสังคมของชุมชนในท้องถิ่นในการพัฒนาแบบยั่งยืนและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนตามข้อตกลงระหว่างประเทศ ประกอบด้วยหลักการต่อไปนี้ (Rogers and Slinn, 1995: 162-163)

1. สิ่งแวดล้อมเป็นทรัพย์สินสำคัญและมีคุณค่ายิ่งต่อการท่องเที่ยว ต้องรักษาไว้ให้มีสภาพเหมือนเดิม สำหรับลูกหลานในอนาคต มิใช่ถูกทำลายในระยะสั้น
2. การท่องเที่ยว เป็นการจัดกิจกรรมที่อำนวยความสะดวกให้กับชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวให้มีความเสมอภาคเท่ากับนักท่องเที่ยว หมายความว่า มิใช่นักท่องเที่ยวแสวงหาผลประโยชน์จากชุมชนและแหล่งท่องเที่ยวอย่างเดียว ชุมชนควรได้รับประโยชน์เท่าเทียมกันจาการท่องเที่ยวด้วย
- 3.. การจัดการเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม ต้องส่งเสริมการพัฒนาแบบยั่งยืนการท่องเที่ยวต้องไม่ทำลายทรัพยากรก่อให้เกิดผลเสียหายในอนาคตหรือส่งผลกระทบต่อการทำลายสิ่งแวดล้อม
4. กิจกรรมและการพัฒนาการท่องเที่ยวควรจะยอมรับสภาพธรรมชาติและลักษณะของสถานที่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของกิจกรรมหรือการพัฒนาดังกล่าวแล้ว กล่าวคือ ถ้าแหล่งท่องเที่ยว

เที่ยวใดเปราะบางทางธรรมชาติมากเกินไป ก็ควรพัฒนาสถานที่นั้นภายในขอบเขตและให้กระทบต่อธรรมชาติน้อยที่สุด เช่น จำกัดจำนวนนักท่องเที่ยว จำกัดกิจกรรมและเวลาของการท่องเที่ยว

5. ความกลมกลืนที่เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยว ต้องเกิดจากความต้องการของนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และสถานที่ท่องเที่ยว

6. การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงต้องไม่ทำลายหลักการของการพัฒนาแบบยั่งยืน

7. องค์กรทางด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยว องค์กรในท้องถิ่นและองค์กรด้านสิ่งแวดล้อมต้องยอมรับในหลักการดังกล่าวแล้ว และจะต้องปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่แท้จริง

นอกจากนี้ Swarbrooke (1998:60) ใกล้เคียงถึงหลักการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ดังนี้

1. การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไม่ต่อต้านการเจริญเติบโตอันเนื่องมาจากการพัฒนา แต่ต้องเน้นข้อจำกัดของการเจริญเติบโตและการท่องเที่ยวต้องจัดการบริหารภายใต้ข้อจำกัดนี้

2. ต้องจัดการวางแผนและการจัดการที่เหมาะสมเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่เกิดขึ้น ต่อธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์

3. คำนึงถึงผลกระทบระยะยาวมากกว่าระยะสั้น

4. การจัดการด้านการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มิได้มุ่งเน้นการจัดการสิ่งแวดล้อมแต่รวมถึงเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองและการบริการ

5. ให้ความสำคัญกับความต้องการที่ทำให้มนุษย์เกิดความพึงพอใจแต่ต้องอยู่ภายใต้ความเสมอภาคและยุติธรรม

ปัจจุบันได้มีการจัดรูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหลายรูปแบบ เช่น การท่องเที่ยวเชิงสังคม-วัฒนธรรม (Social-Cultural Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro-Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวทางทะเล (Marine Tourism) การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) อย่างไรก็ตาม รูปแบบการท่องเที่ยวซึ่งจะนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องประกอบด้วย 3 มิติ

1. การจัดการสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืน

2. การจัดการด้านเศรษฐกิจให้เกิดความเป็นธรรมในการกระจายรายได้

3. การจัดการด้านสังคมและวัฒนธรรมให้กระทบน้อยที่สุด

ชูสิทธิ์ ชูชาติ อธิบายว่า การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ไม่ใช่การขายวัฒนธรรมเป็นสินค้าแต่การท่องเที่ยวควรอนุรักษ์วัฒนธรรมตลอดจนทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นให้ดำรงอยู่ต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องเกิดขึ้นจากผู้มีส่วนได้เสียซึ่งประกอบด้วยประชาชนใน

ชุมชน ต้องมีส่วนร่วมในการวางแผน (Plan) กระทำกิจกรรม (Do) วิเคราะห์ตรวจสอบ (Check) และปรับปรุงทำใหม่ (Act) องค์กรภาครัฐทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น ภาคธุรกิจเอกชน กลุ่มองค์กรอิสระ สื่อมวลชน ผู้เชี่ยวชาญ นักท่องเที่ยวและอาสาสมัคร ต้องร่วมกันเสริมสร้างกิจกรรมเพื่อวางเป้าหมายสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสียย่อมทำให้เกิดผลต่อเนื่อง ดังนี้

1. ความยั่งยืนทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ในกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียทั้งคนในชุมชนและผู้ประกอบการนอกจากนี้ยังก่อให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่มในผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาในท้องถิ่น

2. ความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม การวางแผนและปฏิบัติงานร่วมกันของผู้มีส่วนได้เสียหลายๆ สาขาวิชาการและหลาย สาขาอาชีพ ย่อมทำให้เกิดกฎกติกา หรือข้อตกลงที่กระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด ดังนั้น ทรัพยากรดังกล่าวแล้วจึงถูกใช้อย่างประหยัด เกิดประโยชน์สูงสุดแก่คนส่วนมากที่สุดและสิ้นเปลืองน้อยที่สุด

3. ความยั่งยืนทางด้านสังคมและวัฒนธรรม ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมมีศักยภาพในการรองรับ (Carrying Capacity) ถ้าเกินศักยภาพก็จะเกิดการสูญเสีย หรือล่มสลาย จุดจำกัดในการรองรับนักท่องเที่ยวและการสร้างสถานบริการด้านการท่องเที่ยวจึงต้องคำนึงถึงศักยภาพในการรองรับเพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อสังคมและวัฒนธรรม

พอสรุปได้ว่า การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนเป็นการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมขอบข่ายของการท่องเที่ยวแบบอื่นๆ หลากรูปแบบ การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนมุ่งพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ธรรมชาติสร้างและมนุษย์สร้าง) การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากภาครัฐบาล ภาคเอกชน นักท่องเที่ยว ชุมชนในท้องถิ่นหรือหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเป้าหมายสูงสุดในการพัฒนาการท่องเที่ยว คือต้องการให้การท่องเที่ยวทุกรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน แต่ความหวังนี้จะสำเร็จหรือไม่ คำตอบอยู่ที่ทุกคนซึ่งมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว

ซึ่งในบทความของ DeKadt (1990 : 1-4) ที่เสนอต่อที่ประชุมแนวคิดทฤษฎีว่าด้วยรูปแบบทางเลือกของการท่องเที่ยว (Theoretical Perspectives Alternative Forms of Tourism) ประเทศโปแลนด์ กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางเลือกไว้ว่าแท้จริงแล้วก็คือการพัฒนาทางเลือก (Alternative Development) ที่ให้ความสำคัญกับนิเวศวิทยาการเมืองหน่วยย่อยของรัฐ และการมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมืองเพื่อใช้หรือทดแทนทรัพยากรอย่างมีคุณค่าอย่างยั่งยืน กล่าวอีกนัยหนึ่งการท่องเที่ยวทางเลือกในช่วงทศวรรษที่ 1980 ก็คือการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนนั่นเอง

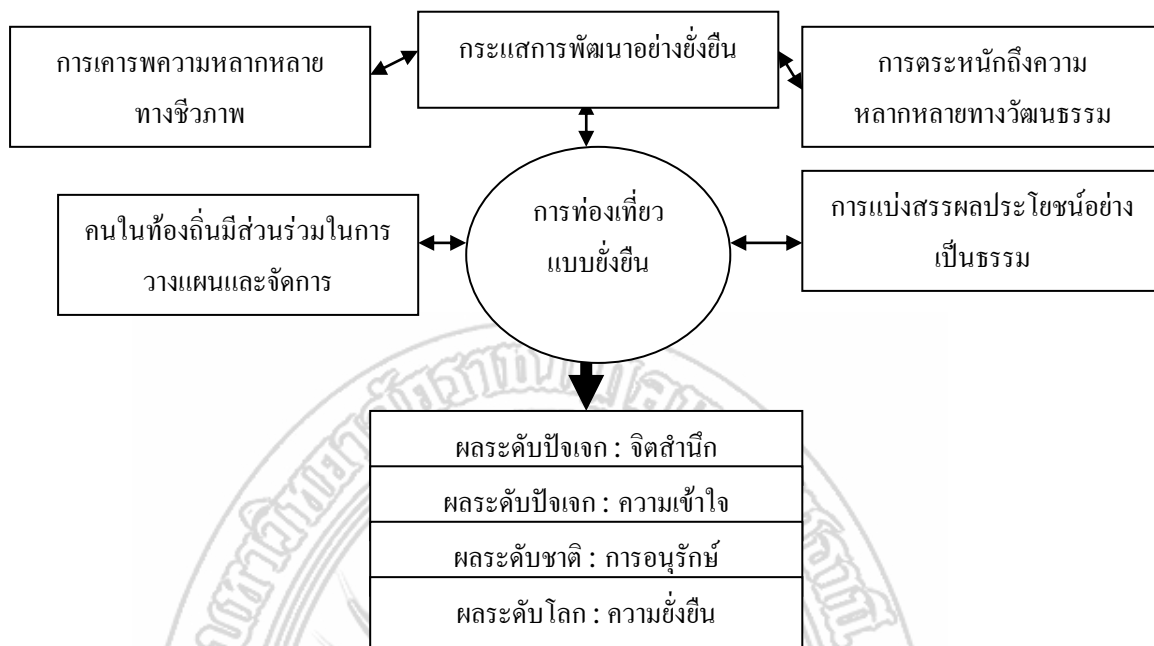
จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า แนวคิดการท่องเที่ยวทางเลือกรับการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกันในประเด็นต่าง ๆ อาจสรุปพอสังเขป ได้ดังนี้

1. ประเด็นการปฏิเสธรที่จะทำความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ และสิ่งที ก่อให้เกิดผลทางลบจากการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบมวลชน

2. ประเด็นการพัฒนาในระดับจุลภาค โดยการจัดการขององค์กรชุมชน และส่งผล กระทบทางลบต่อสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นน้อยที่สุด

3. ประเด็นการตั้งคำถามว่า “ใครได้ประโยชน์” ระหว่างชาวเมืองหรือชุมชน ประเด็นการให้ความสำคัญกับความยั่งยืนทางวัฒนธรรม โดยไม่ทำลาย วัฒนธรรมของท้องถิ่น ตลอดจนการพัฒนารูปแบบท้องถิ่นอย่างแท้จริงโดยให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

จากแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ดังกล่าว ได้ชี้ให้เห็นถึงประโยชน์จากการท่องเที่ยว ภายใต้บริบทของกระแสการพัฒนาทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค นับตั้งแต่การสร้างรายได้ให้กับคนในท้องถิ่นในการเป็นเจ้าของที่พัก อันนำไปสู่การยกระดับความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น โดยรวม และยังเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนภายนอกกับคนในท้องถิ่นอย่างเท่าเทียม อันนำไปสู่การเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของคนในสังคม อันจะนำไปสู่การพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ของกรอบแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนได้ ดังแผนภูมิที่ 2.2

แผนภูมิที่ 2.2 กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

ที่มา : บุญสฤษฎ์ อเนกสุข (2549 : 53)

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนจะเน้นความสำคัญของการควบคุมคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว การให้ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยว การเอาใจใส่ดูแลจำนวนและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนจึงเป็นการพัฒนาการท่องเที่ยวและพัฒนาสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจควบคู่กันไป โดยใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างถูกต้องเหมาะสม เกิดประโยชน์แก่ส่วนร่วมอย่างคุ้มค่าและยาวนานที่สุด หรือเสื่อมสภาพน้อยที่สุด ซึ่งจากที่ได้กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน นั้นจะเห็นได้ว่ามีลักษณะสำคัญอยู่ 6 ประการ สรุปพอสังเขป ได้ดังนี้

1. การพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น และระดับภูมิภาค โดยเน้นการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวภายในประเทศอย่างจริงจังก่อนการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวระหว่างประเทศอย่างค่อยเป็นค่อยไป
2. การมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น ควรส่งเสริมให้คนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในโครงการต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในพื้นที่
3. ขอบเขตของการพัฒนาการท่องเที่ยว ควรพิจารณาอย่างรอบคอบถึงขอบเขตที่เหมาะสมของการพัฒนา โดยให้ความสำคัญกับขีดความสามารถในการรองรับการพัฒนา

ท่องเที่ยว และพยายามผลักดันให้การท่องเที่ยวได้รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่นั้นๆ

4. การใช้วัสดุและผลผลิตจากท้องถิ่น ควรสนับสนุนการใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น ในการก่อสร้าง ตลอดจนการใช้ประโยชน์จากการผลิตต่างๆ ของคนในท้องถิ่น

5. การกระจายรายได้ การพัฒนาการท่องเที่ยวควรเป็นรูปแบบที่จะนำรายได้เข้าท้องถิ่นนั้นให้มากที่สุด เพื่อประโยชน์ระยะยาวของชุมชน

6. การจ้างงาน งานสำหรับคนในท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมุ่งเสริมรูปแบบของงานที่มีความน่าสนใจและได้รับผลตอบแทนสูง

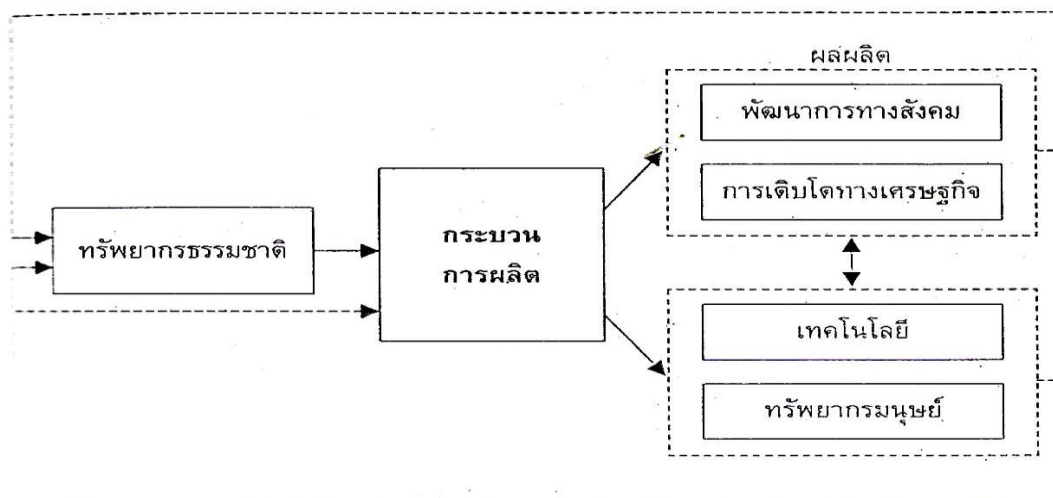
4 .2 มุมมองของท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน

มุมมองของคนในท้องถิ่นในฐานะผู้มีส่วนสำคัญต่อกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย การนำเสนอจึงเป็นการประมวลมุมมองของคนในท้องถิ่นทั้งมุมมองของการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และมุมมองแนวคิดที่คนในท้องถิ่นต่อรัฐจากกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่วิจัย

กรณีศึกษาประเทศไทย

มุมมองของคนในท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของประเทศไทย มีความเป็นอิสระที่สามารถบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วยตนเองภายใต้กำหนดนโยบายของรัฐบาลที่ไม่มีความเข้มงวด เห็นได้จากการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนที่เกิดจากการพัฒนาร่วมกันขององค์กรพัฒนาเอกชนและคนในท้องถิ่น โดยรัฐบาลเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณด้านการวิจัยหรือการประชาสัมพันธ์ โดยการสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยวบางส่วนของบางพื้นที่ยังมาจากต่างประเทศ

เมื่อพิจารณาคำจำกัดความต่าง ๆ ของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นการพิจารณาประเด็นการพัฒนาในมิติที่กว้างกว่าการพัฒนาโดยทั่วไป ซึ่งนอกจากจะมีการพิจารณาการพัฒนาทั้งด้านคุณภาพและปริมาณแล้ว ยังมีการนำมิติด้านเวลาเข้ามาพิจารณาประกอบเพิ่มเติมอีกด้วย กล่าวคือ การพัฒนาที่ยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการพัฒนาหรือปรับปรุงคุณภาพชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันให้ดีขึ้น ซึ่งสามารถทำได้โดยการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม ในขณะที่เดียวกันการพัฒนาที่เกิดขึ้นก็ไม่ควรที่จะเป็นการทำลายหรือลดความสามารถในการพัฒนาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยจำเป็นต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งอาจเรียกกระบวนการพัฒนาในลักษณะนี้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนแบบอ่อน (weak sustainable development) ซึ่งแสดงดังแผนภูมิที่ 2.3

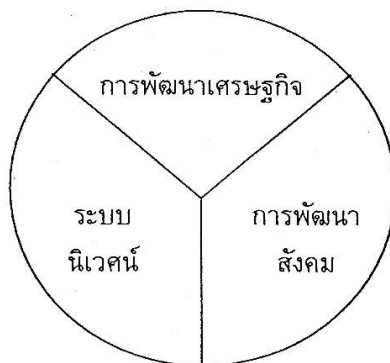
รูปที่ 2.3 กระบวนการผลิตที่ตามแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนแบบอ่อน

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นทั้งในประเทศไทยและในระดับโลก แม้ว่าการพัฒนาเทคโนโลยีมีความก้าวหน้ามากขึ้นมาโดยตลอด แต่เมื่อเทียบกับการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติ และปัญหาที่เกิดจากการสูญเสียดังกล่าวแล้ว ไม่ได้มีแนวโน้มที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่า มนุษย์ในรุ่นต่อไปจะสามารถดำรงชีวิตโดยมีระดับคุณภาพชีวิตที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่องได้ตลอดไป หากแต่ยังสะท้อนถึงปัญหา วิกฤต สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นทั่วโลก นอกจากนี้ระดับการพัฒนาเทคโนโลยีก็ไม่สามารถวัดได้อย่างชัดเจนอย่างต่อเนื่องด้วย

รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ควรเป็นการพัฒนาที่เน้นหนักในด้านใดด้านหนึ่งเป็นพิเศษ แต่ควรเป็นรูปแบบของการพัฒนาที่ผสมผสานให้ทุกระบบทั้งสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม สามารถดำรงอยู่ได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน กระบวนการพัฒนาที่ทำให้ระบบคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้สูงขึ้นด้วย ทั้งนี้ ต้องคำนึงถึงความเสมอภาคของมนุษย์ในแต่ละรุ่นด้วย (equity between generations) ดังนั้น รูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนไม่ควรเป็นการพัฒนาที่เน้นหนักในด้านใดด้านหนึ่งเป็นพิเศษ แต่ควรเป็นรูปแบบของการพัฒนาที่ผสมผสานให้ทุกระบบทั้งสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม สามารถดำรงอยู่ได้และได้รับการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

กระบวนการพัฒนาที่ทำให้ระบบใดระบบหนึ่งข้างต้นเสียสมดุลย่อมไม่ถือว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้น การพิจารณาการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงจะต้องพิจารณาเฉพาะในส่วนที่การพัฒนาทั้ง 3 ระบบเป็นไปด้วยกันได้อย่างสมดุล แสดงได้ดังรูปที่ 2.1

รูปที่ 2.1 การพิจารณาการพัฒนาที่ยั่งยืน

นอกจากนี้ การพิจารณาลักษณะหรือรูปแบบของการพัฒนาที่ยั่งยืน Prescott-Alien (1995) ได้ทำการศึกษาและพิจารณาลักษณะของการพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างง่าย ๆ โดยการนำผลการพัฒนาไปเปรียบเทียบกับไข่ ซึ่งอาจจะเรียกว่าเป็นแนวคิดรูปไข่ของการพัฒนาที่ยั่งยืน (The Egg of Sustainability) ได้ แนวคิดดังกล่าวสามารถบ่งชี้ผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นว่าเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนหรือไม่ โดยพิจารณาว่าการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้นจะต้องประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ คือ ระบบนิเวศน์ (Ecosystem) และระบบของมนุษย์ (Human system) ประกอบด้วยระบบเศรษฐกิจและสังคม โดยที่ระบบของมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศน์ เปรียบเสมือนเป็นไข่แดงในไข่ขาว ดังนั้น จึงให้ความสำคัญกับระบบนิเวศน์ (Ecosystem) และระบบของมนุษย์ (Human system) เท่า ๆ กัน ภายใต้คำจำกัดความของการพัฒนา คือการปรับปรุงหรือดำเนินการให้สิ่งที่มีอยู่นั้นดีขึ้น การพัฒนาที่ยั่งยืนจำเป็นที่จะต้องเป็นการทำให้ทั้งระบบนิเวศน์ (Ecosystem) และระบบของมนุษย์ (Human System) ดีขึ้นพร้อมกันไป

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยในประเทศ

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบแนวทางในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก เป็นการศึกษา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และกลุ่มที่สอง เป็นการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยการใช้มีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งขอนำเสนอตามลำดับต่อไปนี้

ฐิติทธิ์ ชูชาติ และคณะ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขต

ลุ่มแม่น้ำวาง มีเป้าหมายเพื่อเสนอรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาง บ้านโป่งสมิโดย
ใช้แนวคิด การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ระบบนิเวศวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วม
ร่วมของชุมชน พบว่า กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบ้านโป่งสมิ ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านหลากหลายรูปแบบ
ทั้งด้านความเชื่อ พิธีกรรม เพื่อปกป้องอนุรักษ์ ดิน ป่า น้ำ และทรัพยากร ให้เกิดประโยชน์ในการยัง
ชีพ และอยู่ร่วมกับระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน แต่เกิดช่องว่างและขาดการยอมรับจาก
หลักวิชาการที่เกิดจากแนวคิดตะวันตก ส่วนระบบนิเวศป่า ทรัพยากรภูมิปัญญาชาวบ้าน การ
ดำรงชีวิตของกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นผลิตภัณฑ์หรือจุดขายของกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว และชุมชนก็
พร้อมในการตอบสนองต่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพราะชุมชนต้องการรายได้และกิจกรรมในการ
สร้างรายได้ก็ไม่ขัดแย้งกับวิถีชีวิต และการอนุรักษ์ทรัพยากร และอุปสรรคสำคัญ คือ ขาด
งบประมาณในการส่งเสริมการตลาดและขาดกำลังคนในการเสนอผลิตภัณฑ์ให้แก่หน่วยงานธุรกิจ
นำเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ภายใต้ข้อจำกัดของงบประมาณ เวลาและภาระหน้าที่ ชาวบ้านและนักวิจัย ใน
การปฏิบัติงานด้านการตลาด

บุษบา สิทธิการและคณะ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิง
นิเวศชุมชน บ้านแม่กลาง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ศักยภาพ ผลกระทบ การมีส่วนร่วมของ
ชุมชน เพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ในเขตวัฒนธรรมของกะเหรี่ยงดอยอินทนนท์
ผลการวิจัยค้นพบประเด็นสำคัญดังนี้

1. วิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนที่มีประสิทธิภาพที่สุดควรให้ชาวบ้านมี
บทบาทในการจัดการผ่านกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participatory Working Approach)
ซึ่งมุ่งเน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ได้แก่
การศึกษาชุมชน การทำแผนการดำเนินการ การบริหารจัดการและการติดตามประเมินผล
2. การให้ความรู้ความเข้าใจในหลักการและแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดย
ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคนเสริมสร้างศักยภาพในการตัดสินใจในทุก
กระบวนการของการพัฒนาการท่องเที่ยว
3. ความสำเร็จของการบริหารจัดการการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการ
ร่วมมือในระดับบุคคลและการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจประกอบกัน
4. การกระจายรายได้และการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างยุติธรรม จะสามารถก่อให้เกิด
เกิดการร่วมมือของชาวบ้านต่อการจัดการการท่องเที่ยว
5. การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวและการสนับสนุนจากหน่วย
งานภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยว
ที่ยั่งยืน

6. ปัจจัยด้านการตลาดและการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวมีผลต่อความสำเร็จของการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนที่สามารถเพิ่มพูนความรู้ ความตระหนักและส่งเสริมประสบการณ์ให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง รวมทั้งส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์ สภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน

สมศักดิ์ เตชะเอราวัณ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการจัดการธุรกิจบ้านพักแบบชุมชนส่วนร่วม : กรณีศึกษาบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอเมืออน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศของหมู่บ้านแม่กำปองมีศักยภาพและความพร้อมอยู่ในระดับดี ทั้งในด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก และความสามารถในการเข้าถึง แต่มีข้อจำกัดในด้านกายภาพที่ไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวจำนวนมากได้ ส่วนศักยภาพและความพร้อมของธุรกิจบ้านพักแบบชุมชนมีส่วนร่วมด้านการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมของชุมชน สิ่งอำนวยความสะดวก การให้บริการ ความปลอดภัยและการตลาด อยู่ในระดับที่สามารถให้บริการนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ผู้วิจัยพบว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคอีก 4 ประเด็น ได้แก่ ด้านกายภาพของพื้นที่ ด้านการจัดการธุรกิจบ้านพักแบบชุมชนมีส่วนร่วม ด้านรูปแบบการดำเนินงานแบบ มีส่วนร่วม และด้านการตลาด ส่วนปัญหาและอุปสรรคดังกล่าวจะนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการจัดการที่เหมาะสมกับบ้านพักแบบชุมชนมีส่วนร่วมในหมู่บ้านแม่กำปองต่อไป

อุตร วงษ์ทับทิมและคณะ (2545: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาร่วมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมชุมชนตำบลแม่ฮี้ อำเภอป่าตอง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า ชุมชนเห็นคุณค่า ของธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ผืนป่าต้นน้ำมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชุมชนมุ่งเน้นการอนุรักษ์ไม้ ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำ โดยดำเนินการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวและกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวไม่ให้มีการตัดถนนเข้าไปในผืนป่า ลดการก่อผลกระทบจากการท่องเที่ยวให้น้อยที่สุด ทั้งในทางตรงและทางอ้อมชุมชนมีส่วนร่วม โดยตรงในการศึกษาปัญหาการท่องเที่ยวและผลกระทบที่ชุมชนอาจ ได้รับจากกาท่องเที่ยว การเดินป่าศึกษาธรรมชาติในชุมชน นักท่องเที่ยวต้องเดินเข้าไปโดยมีชาวบ้านคนนำทาง โครงสร้างฐานรากเศรษฐกิจชุมชนเป็นการเกษตรกรรม ปลูกข้าว ถั่วเหลือง กระเทียม และเลี้ยงสัตว์ ต้องการให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริมของชุมชน เท่านั้น ชุมชนต้องการรักษาซากเหง้าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิม มีการตั้งรับและปรับตัวให้เข้ากับกระแสของการท่องเที่ยวที่ขยายเข้ามา ในชุมชนด้วยการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ ชุมชนเผยแพร่วิถีแห่งวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม มิใช่เป็นการขายวัฒนธรรม พร้อมทั้งมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ซากเหง้าทางวัฒนธรรมและฟื้นฟูภูมิปัญญา ดั้งเดิมทั้งนิทานพื้นบ้าน (เปลอเลอเปลอ) และลำนำพื้นบ้าน (ทา)

ในด้านการตลาด ชุมชนพื้นที่วิจัยเตรียมดำเนินการประสานงานด้านการตลาด ด้วยการเจรจากับบริษัทท่องเที่ยวในแนวอนุรักษ์ให้จัดส่งนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวยังน้ำตกแม่เย็น น้ำตกแม่ปิง โบราณสถานของชนชาติลัวะ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมกับชนเผ่าปากเกาะญอ

ในด้านปัญหาและข้อจำกัด ชาวบ้านมีข้อจำกัดในด้านภาษาต่างประเทศ ทำให้การสื่อสารกับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนไม่ชัดเจนเท่าที่ควร บางครั้งนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเกิดความสับสนไม่เข้าใจหรือเข้าใจคลาดเคลื่อนผิดไปจากเจตนาที่มุ่งจะซื้อ และมีความแตกต่างทั้งในด้านภาษาและวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น

ไกรสิทธิ์ สิทธิโชคและคณะ (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอ ผลการวิจัยพบว่า เพื่อให้การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอของชุมชนบ้านห้วยจี่เหล็กเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป็นการนำร่องการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมอำเภอกับชุมชนอื่นๆ โดยให้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือพัฒนาพื้นที่สูงตลอดจนเพื่อสืบสานวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีความสมดุลสอดคล้องกับทรัพยากร ชาติพันธุ์ ดังนั้นโครงการวิจัยจึงได้ร่วมกับชุมชนเพื่อยกระดับการท่องเที่ยว โดยมีการเตรียมกิจกรรมในกระบวนการท่องเที่ยว ดังนี้

1. การพัฒนาสื่อข้อมูลชุมชนทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เพื่อใช้ในการท่องเที่ยว อบรมอาสาสมัครชุมชนอย่างเข้มข้นเพื่อเตรียมความพร้อมการเผยแพร่เรื่องราวชนเผ่า พัฒนาของดีชุมชนและจุดท่องเที่ยว การบริการและการเผยแพร่องค์ความรู้
2. พื้นฟูกิจกรรมชุมชนรองรับการท่องเที่ยว เช่น การเลี้ยงสัตว์ งานหัตถกรรม การประกอบอาชีพ ศิลปะการละเล่นพื้นบ้าน
3. ประชาสัมพันธ์เผยแพร่การจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอโดยชุมชน ทั้งในระดับประเทศและต่างประเทศ โดยอาศัยกลไกหน่วยงานและเครือข่ายต่างๆ อย่างใกล้ชิด

ดารณี บุญธรรมและคณะ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม โดยชุมชนชาวม้ง บ้านน้ำคะสานก้วย ตำบลผาซางน้อย อำเภอปาง จังหัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนต้องสำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งปัจจุบันให้ความสนใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมต้องไม่ก่อให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ต้องมีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนต้องมีบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบตามความสามารถของตัวเอง ชุมชนควรมีความพร้อม รู้เท่าทันสถานการณ์ภายนอก รับมือกับการ

เปลี่ยนแปลงของสังคมภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ได้ และควรมีการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบต่อบบ
นิเวศทั้งระยะสั้นและระยะยาวเพื่อรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้มากและยาวนานที่สุด

กนิษฐา อุ่ยถาวรและคณะ(2545: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการจัดการการท่องเที่ยวเชิง
นิเวศโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง สาขาหนองแม่นา จังหวัด
เพชรบูรณ์ ผลการวิจัยพบว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมนั้นทำให้ชุมชนเกิดความรู้
สึกรัก ห่วงแหนและเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น ลดปัญหาการเก็บของป่าไป
ขาย การตัดไม้ทำลายป่าได้ ควรมีการฝึกอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นเพื่อให้สามารถถ่ายทอดความรู้ให้
กับนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม การท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นมุ่งเน้นการสร้างงานและกระจายราย
ได้อย่างเป็นทางการ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ เช่น อุทยานแห่งชาตินั้น
ชาวบ้านควรจะมีการประสานงานเพื่อให้เกิดความเข้าใจในการทำงานร่วมกันและภาครัฐควรจะ
สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวของ
ชุมชน ชุมชนหนองแม่นาใช้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการเชื่อมความสัมพันธ์และ
ความสามัคคีของทั้งสองหมู่บ้าน

สิติกิ ฤทธิเนติกุลและคณะ (2544: บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับ
การอยู่รอดของชุมชนชาวม้ง บ้านคอยปุย อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่
ผลการวิจัยพบว่าสมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน การร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาของ
ชุมชนและการหาทางในการแก้ปัญหาหรือการพัฒนา องค์กรต่างๆ ในชุมชนที่แต่เดิมต่างคนต่าง
ทำงานได้เรียนรู้ว่าชุมชนการท่องเที่ยวจะเข้มแข็งได้นั้น ทุกองค์กรจะต้องร่วมมือกันทำงานใน
ระบบเครือข่าย โดยแบ่งหน้าที่ตามความถนัดของแต่ละองค์กร สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้ในการร่าง
ระเบียบชุมชน หลักสูตรท้องถิ่นและระเบียบของแต่ละองค์กร ทำให้การท่องเที่ยวเป็นไปค่อนข้างพบ
รื่น สมาชิกในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบต่าง ๆ จึงเป็นการง่ายในการบังคับใช้
ผลก็คือ ทำให้ชุมชนมีระเบียบมากขึ้นจากการใช้ระเบียบชุมชนและการพัฒนาองค์กรต่างๆ
โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ ในวันปกติ
วันละประมาณ 400-700 คน ในวันหยุดและวันเทศกาลวันละประมาณ 1,500 - 2,000 จากการ
เก็บข้อมูล ล่าสุดคือ เฉพาะเดือนธันวาคม พ.ศ. 2544 การที่ชาวบ้านมีความรู้ในการจัดการธุรกิจ
ชุมชน ทำให้ สามารถเลี้ยงดูประชากร โดยตรงถึง 23 ครอบครัว ชุมชนมีรายได้จากนักท่องเที่ยวเข้าชม
สถานที่ท่องเที่ยวที่คนในชุมชนจัดขึ้นทั้งสองแห่ง คณะนักวิจัยได้เรียนรู้ภูมิปัญญาดั้งเดิมที่เกี่ยวข้อง
กับวิถีชีวิตของชุมชนมาตั้งแต่ยุค 2,600 กว่าปีแล้ว ได้แก่ เครื่องมือที่ใช้เป็นอาวุธชนิดต่างๆ
สมุนไพร พืชอาหาร จากธรรมชาติและผ้าใยกันขง วัตถุประสงคของการศึกษาเพื่อจะทำกรอนุรักษ์ที่

นฟูให้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวต่อไป สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้และมีความตระหนักถึงคุณประโยชน์ของทรัพยากรทางธรรมชาติ ทั้งในแง่การดำรงชีพและการใช้ทรัพยากรการท่องเที่ยว

สายชล พุกขพันธ์ (2549 : 32-44) การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาบ้านป่าข้าวหลาม ตำบลกุดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในหมู่บ้านป่าข้าวหลาม ตำบลกุดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยศึกษาในช่วงปี พ.ศ. 2547-2548 ในการศึกษาได้วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน โดยใช้ข้อมูลจากชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและจัดสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน โดยใช้วิธีการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยแล้วนำมาประกอบกับข้อมูลที่รวบรวมได้จากหมู่บ้าน ด้วยการสอบถาม สังเกตแบบมีส่วนร่วม สทนากลุ่มและการบันทึกภาพ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เข้าไปในหมู่บ้านเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคทางการท่องเที่ยว เสนอเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า จุดแข็งทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน คือ ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ความสวยงามของลำน้ำแม่แตง และการท่องเที่ยวตามแก่งหินต่างๆ ที่มีความตื่นเต้นและสนุกสนาน และเป็นสิ่งดึงดูดความสนใจจากนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ประกอบกับความเงียบสงบของหมู่บ้าน การคงอยู่ของวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมและความมีไมตรีจิตของชาวบ้าน จุดอ่อนคือ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและวัฒนธรรมประเพณีบางอย่าง เช่น การแต่งกาย การสร้างบ้านเรือนที่ทันสมัย และสิ่งอำนวยความสะดวกบางอย่าง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงการนับถือศาสนาจากความเชื่อดั้งเดิมที่เป็นเอกลักษณ์ เป็นการนับถือศาสนาคริสต์ ประกอบกับการขาดความสามัคคีของชาวบ้าน ความไม่กระตือรือร้นในการพัฒนาการท่องเที่ยวและการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว โอกาส คือ ปัจจุบันนักท่องเที่ยวให้ความสนใจการท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชนเผ่า รวมถึงการท่องเที่ยวแบบผจญภัยมากยิ่งขึ้น ประกอบกับการขยายตัวของการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่และภายในประเทศ รวมถึงรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวอีกด้วย อุปสรรค คือ ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ไม่สนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาการท่องเที่ยวรวมทั้งขาดการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และจากการวิเคราะห์จุดแข็ง

จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้านป่าข้าวหลาม ทำให้กำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของหมู่บ้านป่าข้าวหลามได้ดังนี้ คือ การร่วมฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม พัฒนา ภูมิทัศน์ภายในหมู่บ้านให้สวยงาม การสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของคนในหมู่บ้านเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวและร่วมรับผลประโยชน์อย่างยุติธรรมจากผู้ประกอบการท่องเที่ยว ทำการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังโดยการร่วมมือและประสานงานจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยต้องคำนึงถึงชุมชนเป็นสำคัญ

ยุพาพร ชัยศิริ (2549 : 44-68) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลไทรน้อย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในตำบลไทรน้อย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี 2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ในตำบลไทรน้อย อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี และ 3) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการมีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยทำการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการค้นหาปัญหา ด้านการวางแผนการดำเนินกิจกรรม ด้านการลงทุนและปฏิบัติตามแผน และด้านการติดตามและประเมินผล พบว่า โดยภาพรวมเกษตรกรมีส่วนร่วมในระดับน้อยทุกด้าน เมื่อพิจารณาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตร พบว่า ปัจจัยทางด้านรายได้จากการให้บริการการท่องเที่ยว ด้านทัศนคติของเกษตรกรต่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ด้านการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว และด้านกิจกรรมทางการเกษตรของเกษตรกร มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ส่วนปัจจัยด้านปัญหาในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว มีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เมื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้น พบว่า เกษตรกรมีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ การไม่มียานพาหนะในการเดินทางไปร่วมประชุม ไม่มีความรู้ด้านการจัดการแหล่งท่องเที่ยว ไม่มีผลผลิตไปจำหน่าย มีภาระมาก และบ้านอยู่ห่างไกลจากแหล่งท่องเที่ยว และเกษตรกรมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่สำคัญ ได้แก่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้อำนาจแก่ชาวบ้านในการบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมากกว่านี้ ควรให้ความสำคัญแก่การประชาสัมพันธ์แก่นักท่องเที่ยวและชี้ให้เกษตรกรเห็นถึงประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร รวมถึงการสนับสนุนให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มากขึ้น

ศรีไพร พริ้งเพราะ (2547:143-147) ได้ศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชนบูรณาการการจัดการแสดงของช้างในบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ โดยใช้วิธีวิจัยภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึกกับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลาง รวมถึงการสอบถามจากประชาชนในหมู่บ้านตากกลางและหมู่บ้านใกล้เคียง และใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ผลการวิจัย พบว่า พัฒนาการท่องเที่ยวในหมู่บ้านตากกลางแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ช่วงแรกก่อนปี พ.ศ. 2538 และช่วงที่สอง ปี พ.ศ. 2538-ปัจจุบัน การพัฒนาการท่องเที่ยวในบ้านตากกลางเพื่อรองรับกับนโยบายของรัฐที่ต้องการขยายแหล่งท่องเที่ยวและกระจายรายได้ไปสู่ท้องถิ่น อีกทั้งยังสามารถฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมให้คงความเป็นเอกลักษณ์ไว้ โดยผู้ที่เกี่ยวข้องในการผลักดันให้มีการบูรณาการการจัดการแสดงของช้างในหมู่บ้านมีทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และประชาชนในท้องถิ่น ที่เห็นว่าหมู่บ้านมีศักยภาพที่ดีให้มีการแสดงของช้างได้ โดยรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวมี 2 รูปแบบ คือ การแสดงของช้างเพื่อตอบสนองนักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวเอเชีย และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยการชมวิถีชีวิตของคนในชุมชนสำหรับนักท่องเที่ยวชาวตะวันตก การพัฒนาการท่องเที่ยวทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เช่นการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ทางสังคมโดยเฉพาะระหว่างคนในชุมชน และระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน การย้ายถิ่นของคนและช้างเป็นจำนวนมากเพราะปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและอาหารของช้าง รวมทั้งการเกิดปัญหาอาชญากรรมประเภทลักทรัพย์ ทางด้านเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงรายได้ และการกระจายรายได้เข้าสู่ท้องถิ่นเพิ่มขึ้น เพิ่มโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพ ราคาสินค้าเพิ่มขึ้น และสินค้าจำหน่ายมีความหลากหลายยิ่งขึ้น รวมทั้งมีการบริโภคสินค้าของชุมชนเพิ่มขึ้น ทางด้านวัฒนธรรมทำให้เกิดการนำวัฒนธรรมมาเป็นสินค้า ทำให้สูญเสียรูปแบบที่แท้จริง มีการเลี้ยงช้างแบบทุนนิยมเพิ่มขึ้น มีค่านิยมเปลี่ยนไปจากเดิม รวมทั้งการคลายกฎระเบียบในการปฏิบัติตน และการเคารพผู้นำในการเลี้ยงช้าง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้เกิดผลกระทบต่อพื้นที่ ทั้งผลกระทบต่อด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม วัฒนธรรมและทางด้านเศรษฐกิจ ส่วนผลกระทบทางด้านการเมือง การจัดการแสดงของช้าง และการนำเสนอทางวัฒนธรรมของชาวกวยมีข้อที่ได้รับความกระทบอยู่ในระดับมากได้แก่ ขาดการประสานความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทำให้การดำเนินงานไม่ประสบความสำเร็จตามที่ตั้งไว้ การสนับสนุนจากภาครัฐไม่ต่อเนื่อง ขาดการสนับสนุน ความร่วมมือจากประชาชนในท้องถิ่น และการท่องเที่ยวทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านดีขึ้น

ธัญญา นวลละออง (2547 : 232-279) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัย พบว่า อุปสงค์การท่องเที่ยวจากนักท่องเที่ยว

กลุ่มเป้าหมายและบริษัทนำเที่ยวอยู่ในระดับค่อนข้างสูง ในพื้นที่การศึกษาสามารถแบ่งนักท่องเที่ยวออกเป็น 4 กลุ่ม จากการวิเคราะห์พบว่า กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีอุปสงค์สูงสุด คือกลุ่มวัดและชุมชนริมน้ำ เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีความชื่นชอบการท่องเที่ยวเพื่อชมทัศนียภาพริมแม่น้ำ รองลงมา ได้แก่ กลุ่มแหล่งโบราณคดี เนื่องจากนักท่องเที่ยวชอบศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ กลุ่มเมืองสามโคก เนื่องจากนักท่องเที่ยวชอบวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชาวมอญ และกลุ่มเมืองปทุมธานี เนื่องจากนักท่องเที่ยวสนใจในสถาปัตยกรรมที่เก่าแก่ ส่วนความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวจากการประเมินกลุ่มท่องเที่ยวที่มีความพร้อมสูงสุด คือ กลุ่มเมืองปทุมธานี โดยมีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานอยู่ในระดับสูง ส่วนปัญหาหลักคือยังไม่มีทัศนียภาพและบรรยากาศการท่องเที่ยวที่ดี รองลงมาคือ กลุ่มวัดและชุมชนริมน้ำ โดยมีแม่น้ำเจ้าพระยาที่สามารถสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวทางน้ำเป็นจุดแข็ง ส่วนปัญหาหลักคือระบบการคมนาคมขนส่งทางน้ำไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ กลุ่มเมืองสามโคก โดยมีศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตชาวมอญเป็นจุดแข็ง ส่วนปัญหาหลักคือ โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกยังมีไม่เพียงพอ และกลุ่มโบราณคดี โดยมีแหล่งประวัติศาสตร์เป็นจุดแข็ง ส่วนปัญหาหลักคือ โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกยังอยู่ในระดับต่ำเมื่อพิจารณาถึงศักยภาพทางการตลาดการท่องเที่ยวจังหวัดปทุมธานี พบว่า บริเวณพื้นที่ศึกษามีศักยภาพในการที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยมีองค์ประกอบต่างๆ สนับสนุน คือ ด้านศักยภาพการเข้าถึง ด้านศักยภาพของแหล่งศิลปวัฒนธรรม ด้านอุปสงค์การท่องเที่ยวและด้านจินตภาพของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาแหล่งศิลปวัฒนธรรมนั้นไม่สามารถพัฒนาทุกแหล่งได้พร้อมกัน โดยมีข้อจำกัดทางด้านงบประมาณและระยะเวลา จึงต้องมีการประเมินลำดับศักยภาพในการพัฒนาแบ่งเป็น 3 ช่วง การพัฒนาช่วงแรกคือ กลุ่มวัดและชุมชนริมน้ำ โดยเน้นรูปแบบการท่องเที่ยวทางน้ำเป็นหลัก การพัฒนาช่วงที่สองตอนต้นคือ กลุ่ม เมืองปทุมธานี โดยเน้นการปรับปรุงทัศนียภาพและพัฒนาเป็นศูนย์บริการการท่องเที่ยวหลัก การพัฒนาช่วงที่สองตอนปลาย คือกลุ่มเมืองสามโคก โดยเน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม วิถีชีวิตชาวมอญ และการพัฒนาช่วงสุดท้าย คือกลุ่มแหล่งโบราณคดี โดยเน้นเรื่องโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว รวมถึงการจัดสร้างอุทยานประวัติศาสตร์

ชลธร ทิพย์สุวรรณ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิเคราะห์เพื่อจัดสร้างรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน:กรณีศึกษาหมู่บ้านมั่งผานกกก ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า จุดแข็งทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้านคือประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต ชนเผ่า การประกอบอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวก สาธารณูปโภคที่มีพร้อมและการเข้าถึงที่มีความสะดวกสบาย จุดอ่อนทางการท่องเที่ยวคือ การขาดความสามัคคีภายในชุมชนทำให้ขาดความเข้มแข็ง ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่ดูเสื่อมโทรมไม่

สะดวกมีเศษขยะรีไซเคิลอยู่ทั่วไป และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชน โอกาสทางการท่องเที่ยวคือ การได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน อุปสรรคทางการท่องเที่ยวของหมู่บ้านคือ ปัญหาในการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงคู่แข่งทางท่องเที่ยวซึ่งเป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าอื่นๆและจากกาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคทางการท่องเที่ยวจึงสามารถทราบแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวได้โดยปรับปรุงแก้ไขจุดอ่อน จัดรูปแบบการท่องเที่ยวให้เป็นระบบและมีความเป็นมาตรฐาน กำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวของหมู่บ้านและการพัฒนาการตลาดการท่องเที่ยวของหมู่บ้านให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวนั้น สามารถจัดเป็นรายการนำเที่ยว โดยชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและวิเคราะห์ร่วมกับผู้วิจัยจนได้รายการนำเที่ยวที่มีความเหมาะสม เป็นที่ยอมรับของคนในหมู่บ้านและสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนอย่างแท้จริง

5 .2 งานวิจัยต่างประเทศ

Behrenfeld Sucanne Marie (2003 : Abstract) ได้ประเมินติดตามการดำเนินงาน โครงการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นชุมชนเป็นฐาน โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงลึกในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยเน้นชุมชนเป็นฐานในประเทศเนปาล เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนการจัดการ การติดตามควบคุม และการลงทุนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่า หลังการติดตามโครงการของ CBE (Community-based EcoTourism) สามารถทำให้เกิดการกระจายรายได้ที่ได้จากการท่องเที่ยวไปยังท้องถิ่นได้ แต่ทั้งนี้ทรัพยากรธรรมชาติยังคงไม่ได้รับการดูแลอย่างเพียงพอสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน

Henning Barend Johannes (2003 : Abstract) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับระบบนิเวศ ของป่าสงวน Waterberg Biosphere ในแอฟริกาใต้ ผลการวิจัยพบว่า ระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแยกออกจากกัน ไม่ได้ การท่องเที่ยวในลักษณะนี้จำเป็นต้องเน้นความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่นั้นๆ เช่น พันธุ์ไม้ต่างๆ สิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ป่าสงวน มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยเมื่อนักท่องเที่ยวได้มาเที่ยวในพื้นที่แล้วจำเป็นต้องให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวอย่างเพียงพอ ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์ให้นักท่องเที่ยวได้รู้จักธรรมชาติ การจัดการป่าสงวนจึงเป็นทางออกของการจัดการ การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนได้

Kanisara Chetbandit (2003 : Abstract) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในประเทศไทย : กรณีศึกษาอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง จังหวัดตราด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง ในชุมชนอ่าวสลักเพชร โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 126 ครั้วเรือน ที่มีความตั้งใจกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและความเข้าใจกับผลกระทบของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เช่น เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเข้าใจรับรู้ของชุมชนต่อผลกระทบนั้น ไม่ปรากฏว่ามีปัจจัยใดที่มีความสัมพันธ์ทางสถิติ ส่วนปัจจัยที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ต่อความตั้งใจมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ รายได้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การมีส่วนเกี่ยวข้องในขั้นตอนการวางแผนพัฒนา และชุมชนมีความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากผลการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม ผู้วิจัยส่วนใหญ่ใช้กระบวนการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยใช้ข้อมูลจากชาวบ้านและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวและจัดสร้างรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ซึ่งรูปแบบการพัฒนาส่วนใหญ่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน จากผลการศึกษาข้อสรุปผลงานวิจัยที่ผ่านมาพบว่า มีทั้งส่วนที่คล้ายและแตกต่างกันไปตามสภาพบริบทของพื้นที่ศึกษาแต่ละแห่ง ซึ่งการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของชุมชน/หมู่บ้าน นำมาสรุปพอสังเขปได้ดังนี้

1. การร่วมฟื้นฟูประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม พัฒนา ภูมิทัศน์ภายใน ชุมชน/หมู่บ้านให้สวยงาม
2. การสร้างความเข้มแข็งและการมีส่วนร่วมของคนใน ชุมชน/ หมู่บ้านเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวและร่วมรับผลประโยชน์อย่างยุติธรรมจากผู้ประกอบการท่องเที่ยว
3. ก ารส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างจริงจังโดยการร่วมมือและประสานงานจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยต้องคำนึงถึงชุมชนเป็นสำคัญ
4. วิธีการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน /หมู่บ้าน ที่มีประสิทธิภาพที่สุดควร ให้ชาวบ้านมีบทบาทในการ จัดการผ่านกระบวนการทำงานแบบ มีส่วนร่วม (Participatory Working Approach) ซึ่งมุ่งเน้นให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่ต้นจนถึงสุดกระบวนการ ได้แก่ การศึกษาชุมชน การทำแผนการดำเนินการ การบริหารจัดการและการติดตามประเมินผล
5. การให้ความรู้ความเข้าใจในหลักการและแนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ เป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคนเสริมสร้ง รางศักยภาพในการตัดสินใจ

ในทุกกระบวนการของการพัฒนาการท่องเที่ยว

6. การมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการจัดการการท่องเที่ยวและการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะสู่เป้าหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

7. การพัฒนาสื่อข้อมูลชุมชนทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เพื่อใช้ในการท่องเที่ยว อบรมอาสาสมัครชุมชนอย่างเข้มข้นเพื่อเตรียมความพร้อมการเผยแพร่เรื่องราวชนเผ่าพัฒนาของดีชุมชนและจุดท่องเที่ยว การบริการและการเผยแพร่องค์ความรู้

8. การฟื้นฟูกิจกรรมชุมชนรองรับการท่องเที่ยว เช่น การเลี้ยงสัตว์ งานหัตถกรรม การประกอบอาชีพ ศิลปะการเล่นพื้นบ้าน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษารูปแบบการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนหาดวัดใต้ในอดีตและปัจจุบัน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research methodology) ซึ่งผู้วิจัยแบ่งการดำเนินการวิจัยเป็น 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล จะดำเนินการเป็น 2 ระยะ คือ

1.1 ระยะศึกษาเอกสาร

1.2 ระยะศึกษาข้อมูลภาคสนาม

2. ขั้นวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

3. ขั้นนำเสนอผลการศึกษา โดยจะนำเสนอในรูปแบบการบรรยายแบบ

พรรณนา

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยมีวิธีดำเนินการในแต่ละขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล จะดำเนินการเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ระยะศึกษาเอกสาร เป็นการศึกษา เพื่อรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับรูปแบบการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนหาดวัดใต้ และบริบทพื้นที่ของชุมชนหาดวัดใต้ ในอดีตและปัจจุบัน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์ สังเคราะห์เอกสาร และการจดบันทึก

ระยะที่ 2 ระยะศึกษาข้อมูลภาคสนาม เป็นการศึกษาเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนหาดวัดใต้ ซึ่งผู้วิจัยจะศึกษาข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 แหล่ง คือ จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) และแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) มีรายละเอียด ดังนี้

1.1 แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนในด้าน บริบทของชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยการสังเกตและทำการสัมภาษณ์คนในชุมชนแบบเจาะลึกไปยังประชากร กลุ่มเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ล่วงหน้า และรวบรวมเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนหาดวัดใต้ในอดีตและ

ปัจจุบันเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็น แบบสัมภาษณ์ สำหรับเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มข้าราชการในพื้นที่ กลุ่มตัวแทนประชาชน และกลุ่มผู้นาองค์กรเอกชนในพื้นที่ เพื่อศึกษาเกี่ยวกับ บริบท สภาพทั่วไปของ ชุมชน สภาพปัญหาและรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหาดวัดใต้ที่ผ่านมา รูปแบบกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีมาตรฐานคุณภาพเหมาะสมกับชุมชนท้องถิ่น ตลอดทั้งแนวทางในการแก้ปัญหาและผลกระทบที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่ผ่านมาเพื่อให้มีการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างยั่งยืนต่อไป

1.2 แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เป็นการรวบรวมข้อมูลจาก เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน รูปแบบ หลักการ การจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ศักยภาพในการรองรับได้ของพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยว (Carrying Capacity) แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบบันทึกเอกสาร ใช้สำหรับเก็บข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร

1.3 เครื่องมือในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ แบบสัมภาษณ์ ออกแบบเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้านบริบทชุมชน ประวัติความเป็นมา การจัดการท่องเที่ยวของหาดวัดใต้ในอดีตและปัจจุบัน โดยกลุ่มตัวอย่างคือ ผู้นำชุมชน ผู้บริหารหน่วยงานราชการที่ตั้งอยู่ในชุมชนและผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน

2. ชั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Method) ตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ พร้อมก็นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาแยกแยะแล้วนำข้อมูลที่ได้ไปทำการวิเคราะห์พร้อม ๆ กับการเปรียบเทียบกับกรอบแนวคิด และวัตถุประสงค์ในการวิจัย แล้วหาความสัมพันธ์เชื่อมโยงในประเด็นต่าง ๆ แล้วนำมาสรุปและบรรยายเชิงพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อให้เข้าใจกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการแก้ไขและปรับปรุงรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบของการบรรยายและอธิบาย เพื่อให้ได้เนื้อหาครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษาและสามารถตอบคำถามการวิจัยได้ซึ่งมีวิธีการดำเนินการ ดังนี้

2.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลภาคสนาม จากการเข้าสังเกตสภาพการจริงของพื้นที่ศึกษา ร่วมกับการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวกับการบริหารจัดการ การมีส่วนร่วม การจัดตั้ง อำนวยความสะดวก ตลอดทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากข้อเสนอแนะของผู้ที่เกี่ยวข้อง

2.2 สัเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ในภาพรวมเกี่ยวกับ การจัดการทรัพยากรการ
ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ที่เหมาะสมกับหาดวัดใต้ ใน 2 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหาดวัดใต้ในอดีตและปัจจุบัน
2. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนหาดวัดใต้ที่เหมาะสมและยั่งยืนใน
ทัศนะของประชาชน

3. ช้่นนำเสนอผลการศึกษา

ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนา
วิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ของข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้ง
สรุปผลการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในทัศนะของประชาชนในชุมชนหาดวัดใต้
ในการนำเสนอข้อมูล เพื่อตอบวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย ผู้ศึกษาจึงแบ่งการนำเสนอออกเป็น
3 ส่วน คือ

1. การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหาดวัดใต้ในอดีตและปัจจุบัน
2. รูปแบบกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีมาตรฐานคุณภาพ
เหมาะสมกับหาดวัดใต้ ในทัศนะของประชาชน
3. ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะและแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยว
เชิงนิเวศของหาดวัดใต้ที่เหมาะสมและยั่งยืน

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในทัศนะของประชาชน :
กรณีศึกษาหาดวัดใต้ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษา
รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวชุมชนหาดวัดใต้ในอดีตและปัจจุบัน และ 2. เพื่อศึกษาหาแนวทางพัฒนา
รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนหาดวัดใต้ที่เหมาะสม การศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้แบบ
สัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือ ผู้นำชุมชน ผู้บริหารหน่วยงานราชการที่ตั้งอยู่
ในชุมชนประชาชนที่อาศัยในชุมชน ผู้ประกอบการในชุมชน และนักท่องเที่ยว จำนวน 343 ชุด ซึ่ง
ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษา จะนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์
(Descriptive Analysis) ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งสรุปผล
การศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของหาดวัดใต้ในทัศนะของประชาชนในชุมชนหาด
วัดใต้ ซึ่งในการนำเสนอข้อมูลเพื่อตอบวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย ผู้ศึกษาจึงแบ่งการนำเสนอ
ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

1 . การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหาดวัดใต้ในอดีตและปัจจุบัน

1.1 ข้อมูลทั่วไปในอดีต

- 1.1.1 ด้านเศรษฐกิจ
- 1.1.2 การคมนาคมขนส่ง
- 1.1.3 ศาสนา
- 1.1.4 สาธารณสุข
- 1.1.5 การท่องเที่ยว

1.2 ข้อมูลทั่วไปในปัจจุบัน

- 1.2.1 บริบททั่วไปของชุมชนหาดวัดใต้
- 1.2.2 อาชีพ
- 1.2.3 วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น

2 . รูปแบบกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับชุมชนหาด
วัดใต้ ในทัศนะของประชาชน การจัดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในทัศนะของประชาชนใน
ชุมชน

3. ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะและแนวทางพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนหาดวัดใต้ที่เหมาะสมและยั่งยืนกับสภาพและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

สรุปผลการวิจัย

1. การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหาดวัดใต้ในอดีตและปัจจุบัน

1.1 ข้อมูลทั่วไปในอดีต

ข้อมูลทั่วไป

แต่เดิมนั้น ที่ตั้งเมืองอุบลราชธานี มิได้รับการยกฐานะเป็นสุขาภิบาลมาก่อน การเข้าสู่ระบบปกครองท้องถิ่นครั้งแรก เนื่องจากการได้รับการสถาปนาเป็น เทศบาลเมืองอุบลราชธานี เมื่อ พ.ศ. 2478 โดยผลของพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ.2476 และพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลเมืองอุบลราชธานี ในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 52 ตอนที่ 79 พ.ศ.2478 ซึ่งการจัดตั้งเทศบาลในขั้นต้น มีเนื้อที่รับผิดชอบ 1.65 ตารางกิโลเมตร (ที่มาของข้อมูล นายผัน ใจชอบ อายุ 75 ปี ผู้อาศัยอยู่ในชุมชนหาดวัดใต้, งานวิเคราะห์นโยบายและแผน กองวิชาการและแผน, สำนักงานเทศบาลนครอุบลราชธานี)

ต่อมา เมื่อเมืองมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น ได้มีการประกาศขยายเขตเทศบาลอีก 2 ครั้ง คือ ประกาศขยายเขตโดยพระราชกฤษฎีกา พ.ศ.2480 กับพระราชกฤษฎีกาขยายเขต พ.ศ.2499 มีเนื้อที่ 5.30 ตารางกิโลเมตร เป็นครั้งแรก และมีการตราพระราชกฤษฎีกาเปลี่ยนแปลงเขตเทศบาลเมืองอุบลราชธานี ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2524 โดยประกาศขยายเขตเป็นครั้งที่ 2 โดยมีเนื้อที่ 29.04 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมเนื้อที่ตำบลในเมือง พร้อมทั้งบางส่วนของตำบลแจระแม ตำบลขามใหญ่ ตำบลปทุม ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา และในปี พ.ศ. 2542 จึงได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งเทศบาลนครอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. 2542 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ฉบับกฤษฎีกา เล่ม 116 ตอนที่ 14 ก. และมีผลใช้บังคับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา โดยยังมีเนื้อที่ 29.04 ตารางกิโลเมตร เท่าเดิม

ศาสนา

ประชาชนส่วนใหญ่ของจังหวัดอุบลราชธานี นับถือศาสนาพุทธจึงมีวัดและสำนักสงฆ์ในพุทธศาสนา กระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัด

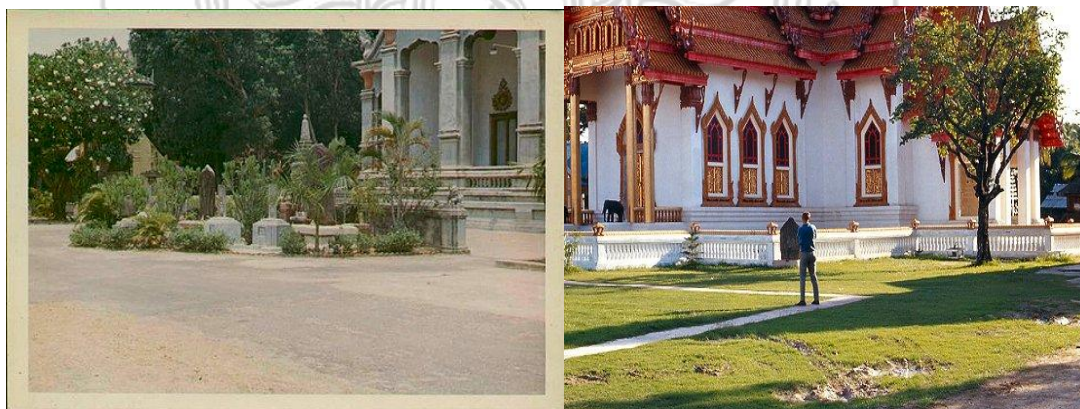
การสาธารณสุข

การดำเนินการด้านสาธารณสุข จังหวัดอุบลราชธานี ได้ดำเนินการในรูปแบบผสมผสาน คือ มุ่งในด้านการรักษาพยาบาล การสุขภาพบาล สิ่งแวดล้อม การป้องกันโรคและการส่งเสริมสุขภาพพร้อมกันไป กับการสาธารณสุขมูลฐาน

การท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวในเมืองอุบลราชธานี ก่อนยกฐานะเป็นเทศบาลนครอุบลราชธานี ที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว ได้แก่ หาดคูเคื่อ หาดวัดใต้ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุบลราชธานี หุ่นศรีเมือง วัดหุ่นศรีเมือง วัดแจ้ง วัดพระเจ้าใหญ่องค์ตื้อ (วัดใต้) วัดมหาวนาราม วัดหนองบัว ฯลฯ (ที่มาของข้อมูล : นายบุศดี เฟลีนจิตร อายุ 76 ปี อาศัยอยู่ในชุมชนหาดวัดใต้ อดีตเคยทำงานในเทศบาลเมืองอุบลราชธานี ปัจจุบันเกษียณแล้ว)

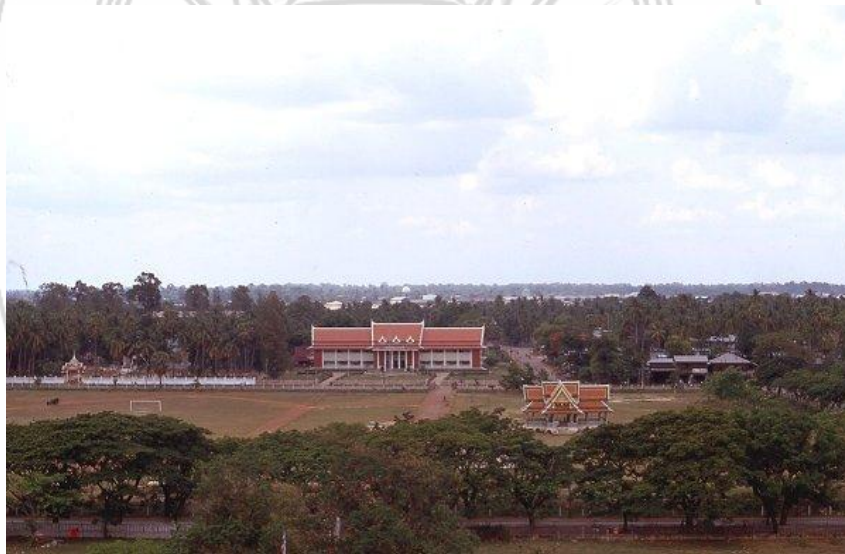
แต่เนื่องจากสมัยก่อนการคมนาคมและการเดินทางยังไม่มีการพัฒนาอย่างในปัจจุบันนี้ ทำให้การเดินทางไม่สามารถเดินทางได้อย่างสะดวกสบาย การประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง รวมทั้งเทคโนโลยีที่ไม่ทันสมัยจึงทำให้การท่องเที่ยวไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร

ภาพที่ 4.1 บริเวณวัดสุปัฏนารามฯ อ.เมือง จ.อุบลราชธานี / วัดศรีอุบลรัตนาราม

ภาพที่ 4.2 พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุบลราชธานี

ภาพที่ 4.3 บริเวณสนามทุ่งศรีเมือง (มองเห็นศาลจังหวัดอุบลราชธานีและวัดสุทัศน์ฯ ในอดีต)

ภาพที่ 4.4 งานประเพณีวันสงกรานต์ของชุมชนหาดวัดใต้ ซึ่งจัดบริเวณหาดวัดใต้(ในอดีต)

1.2 ข้อมูลทั่วไปในปัจจุบัน

1.2.1 บริบททั่วไปของชุมชนหาดวัดใต้ในปัจจุบัน

จากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้บริหารหน่วยงานราชการที่ตั้งอยู่ในชุมชน จำนวน 6 คน ในข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ พบว่า เป็นเพศชาย 4 คน เพศหญิง 2 คน อาศัยอยู่ในเขตชุมชนก่อนก่อตั้งเป็นเทศบาลทั้ง 6 คน โดยใช้เวลาส่วนใหญ่อาศัยอยู่อย่างต่อเนื่อง มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี 3 คน มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโท 2 คน และมีระดับ การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า 1 คน โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยนำมา วิเคราะห์รวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ของชุมชนหาดวัดใต้สรุปได้ดังนี้

1 . ประวัติความเป็นมา

ลักษณะทางกายภาพทั่วไปของชุมชน

ชุมชนหาดวัดใต้ ตั้งอยู่ที่ถนนพรหมราช ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด อุบลราชธานี ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของเทศบาลนครอุบลราชธานี มีประชากรจำนวนประมาณ 200 ครัวเรือน แบ่งเป็นชาย 342 คน หญิงจำนวน 287 คน (ฐานข้อมูลประจำปี 2551 ,สถิติจำนวน ประชากรเทศบาลตำบลในเมืองอุบลราชธานี, เทศบาลนครอุบลราชธานี) ประชากรส่วนใหญ่มี การศึกษาระดับประถมศึกษา มีอายุระหว่างประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขายและทำการประมง ลักษณะการปลูกที่อยู่อาศัยจะกระจายยาวไปตามตลิ่งแม่น้ำมูล ในอดีตพื้นที่นี้เป็นที่รกร้างติดแม่น้ำ มูล แต่พอเริ่มมีการขยายชุมชนออกมาก็เริ่มมีประชาชนอพยพเข้ามาตั้งที่อยู่อาศัย โดยส่วนใหญ่ไม่ มีโฉนดที่ดิน อาณาเขตของชุมชน(ที่มาของข้อมูล : นายอนันต์ สุทาทัศนีย์ อายุ 59 ปี อดีตผู้นำ ชุมชนหาดวัดใต้และนางจันทร์เพ็ญ ทิศนศรี อายุ 67 ปี อดีตอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ชุมชนหาดวัดใต้)

ทิศเหนือติดกับถนนบูรพา
 ทิศตะวันออกติดกับวัดเลียบ
 ทิศใต้ติดกับแม่น้ำมูล
 ทิศตะวันตกติดกับ การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค

ภาพที่ 4.5 ภาพถ่ายทางอากาศแสดงที่ตั้งวัดไต้ และบริเวณวัดไต้(ในอดีต)

3. การเดินทาง

ชุมชน วัดไต้ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมือง ไกลี่ที่ทำการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัด การเดินทางไปวัดไต้ สามารถไปได้โดยเริ่มต้นจาก สนง.ทพท.ถนนเขื่อนธานี ไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 400 เมตร ถึงโรงเรียนเทศบาลบูรพาอุบล แล้วเลี้ยวขวาลงไปที่ทำนน้ำมูลอีกประมาณ 300 เมตร มีรถประจำทางที่ผ่านมีรถสองแถวสาย ผ่านหน้าบริเวณวัดไต้ มีบริการตู้โทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 6 ตู้ มีการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคและสำนักงานการประปาอยู่ใกล้ชุมชน ถนนคอนกรีตตัดผ่านชุมชนจำนวน 3 สาย

4. การท่องเที่ยวในชุมชน

โดยลักษณะเด่นของชุมชนวัดไต้คือ มีหาดเป็นเกาะหาดทรายตั้งอยู่กลางลำน้ำมูล ในฤดูแล้งจะมีหาดทรายขาวเนียน น้ำใสสะอาด บนเกาะมีต้นไม้เขียวชะอุ่ม ให้ความร่มรื่นอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ ยังมีร้านอาหารเป็นแพไม้ไผ่ ให้บริการอาหารประเภทกุ้งเต้น ปลาเผา และอาหารตามสั่งอีกมากมาย เหมาะสำหรับการรับประทานอาหารพื้นเมือง และสัมผัสกับบรรยากาศแม่น้ำมูล ชาวอุบลราชธานีและนักท่องเที่ยวที่มาเยือนที่นี่ จะนิยมลงเล่นน้ำกันเป็นที่สนุกสนาน

บางครั้งก็จะมีคนนัดแนะกันทำอาหารไปกินด้วยกัน โดยเฉพาะในตอนเย็นๆ จะทำให้มองเห็นพระอาทิตย์เคลื่อนลงสู่แม่น้ำ จากการกล่าวมาข้างต้นนั้นจึงเป็นที่มาของลักษณะเด่นของชุมชน(ที่มาของข้อมูล : นายอนันต์ สุทาทัศนีย์ อายุ 59 ปี อดีตผู้นำชุมชนหาดวัดใต้)

ภาพที่ 4.6 แผงรับประทานอาหารหาดวัดใต้ในปัจจุบัน ซึ่งจะสามารถเข้าไปเที่ยวได้ในช่วง ก.พ. – เม.ย. ของทุกปี

วัดใต้ หรือ วัดใต้องค์ตั้ง เป็นวัดราษฎร์ปัจจุบันมีพระราชธรรมโกศล เจ้าคณะจังหวัด อุบลราชธานี (ธรรมยุต) เป็นเจ้าอาวาส ตั้งอยู่เลขที่ 2 ถนนพรหมราช ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี มีเนื้อที่ตั้งวัด 9 ไร่ 40 - 3 - 10 วา ลักษณะพื้นดินราบสูง พื้น 3 ชั้น อยู่ในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานีตั้งอยู่ใกล้ริมฝั่งแม่น้ำมูล ทางด้านทิศตะวันออก มีสำนักงานการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคเขต 2 อุบลราชธานี และโรงเรียนเทศบาลบูรพาอุบล เป็นพื้นที่ติดต่อกับวัดตามหลักฐานหนังสือแสดงกรรมสิทธิ์คือ โฉนด ที่ 1310 เลขที่ 19 ส. 363 การริเริ่มก่อสร้างวัดมานั้นจะเป็นเวลานานเท่าไรนั้นไม่มีใครทราบ วัดใต้เพิ่งได้จดทะเบียนเป็นทางการเมื่อวันที่ 9 เดือน สิงหาคม พุทธศักราช 2322 นานประมาณ 215 ปี ถึงปัจจุบันนี้ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ 29 เดือน พฤศจิกายน พุทธศักราช 2441 โดยมีท้าวสิทธิสารกับเพี้ยเมืองแสน และราษฎรได้ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาขอเป็นที่วิสุงคามสีมา พระเจ้าแผ่นดินสยามได้ทรงยินดีอนุญาตแล้วโปรดให้กรมการ ปักกำหนดให้ตามประสงค์ตามหนังสือที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ที่ 103 / 378 มีพระบรมราชโองการ ประกาศไว้แก่คนทั้งปวงว่าที่เขตพระอุโบสถ วัดใต้ แขวงเมืองอุบลราชธานีโดยยาว 12 วา 1 สอก กว้าง 7 วา 1 สอก ท้าวสิทธิสาร กับ เพี้ยเมืองแสน และราษฎร ได้ให้กราบบังคมทูลพระ

กรุณาขอเป็นที่วิสุคามสีมา พระเจ้าแผ่นดินสยาม ได้ทรงยินยอมโอนมโถกอนุญาตแล้วโปรดให้
กรรมการ ปักกำหนดให้ตามประสงค์ทรงพระราชอุทิศนั้นให้เป็นที่วิสุคามสีมา ยกเป็นแผนกหนึ่ง
ต่างหาก จากพระราชอาณาเขตเป็นที่วิเวกสำหรับพระสงฆ์มาจกจตุทิศทั้งสี่ ทำสังฆกรรมมี
อุโบสถกรรม เป็นต้น พระราชทานตั้งแต่วันที่ 29 พฤศจิกายน รัตนโกสินทร์ ศก 117 พระพุทธสา
สนกาล 2441 พรรษา เป็นวันที่ 10976 ในรัชกาลปัจจุบันนี้

1.2.2 อาชีพ

ลักษณะชุมชนในเมืองประชาชนส่วนใหญ่จะประกอบธุรกิจและอาชีพด้านพาณิชยกรรม
การบริการ การค้าขาย ส่วนชุมชนรอบนอกจะประกอบอาชีพด้านเกษตรกรรมซึ่งมีเป็นส่วนใหญ่

1.2.3 วัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น

จังหวัดอุบลราชธานี ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จึงมีความผูกพันกับ
ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น และเป็นผู้มีจิตใจเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รักสงบ มีประเพณีเก่าแก่
สำคัญที่ยึดมั่นและถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมานาน เช่น

1) **บุญพระเวส** ได้แก่ ประเพณีทำบุญฟังเทศน์มหาชาติ ซึ่งมักทำกันในเดือนสี่
หรือเดือนมีนาคมวันแรกเป็นวันรวมหรือวันโสม ตอนเช้ามีการนิมนต์พระอุปัชฌาย์มาประดิษฐาน
ตั้งแต่เช้ามืด ตอนบ่ายมีพิธีอัญเชิญและแห่พระเวสสังครและพระนางมัทรีเข้าเมือง กลางคืนตอน
หัวค่ำมีอาราธนาพระสวดพระพุทธมนต์เทศน์พระมาลัยหมื่นมาลัยแสน พอจวนสว่างมีการประกาศ
ป่าวเทวดา และอาราธนาพระเทศน์สังกาสและอาราธนาเทศน์มหาชาติต่อ มีทั้งหมด 13 กัณฑ์ เมื่อ
จบแล้วมีเทศน์ฉลองพระเวสสังครอีกครั้ง

2) **ประเพณีมหาสงกรานต์และเทศกาลอาหารไทย – อินโดจีน** กำหนดจัดขึ้นใน
เดือนห้าหรือเดือนเมษายนของทุกปี ระหว่างวันที่ 13 – 15 เมษายน โดยมีกิจกรรมต่าง ๆ คือ พิธี
ทำบุญตักบาตร, สักการะอนุสาวรีย์พระปฐมบรมราชสุริยวงศ์, สรงน้ำพระอุบาลีคุณูปมาจารย์สมเด็จพระ
พระมหาวิรวงศ์, บวงสรวงศาลหลักเมือง, สรงน้ำพระแก้วบุษราคัม, ไหว้พระศักดิ์สิทธิ์ 9 วัดทั่ว
เมืองอุบลฯ, พิธีรดน้ำขอพรพระเถระข้าราชการผู้ใหญ่และผู้สูงอายุ, อิมอร้อยกับเทศกาลอาหารไทย
– อินโดจีน และการจัดกิจกรรมตุ้มโฮม“กินข้าวแดง แถงวัฒนธรรม”

3) **ประเพณีแห่เทียนพรรษา** กำหนดจัดขึ้นในเดือนแปดของทุกปี เป็นประเพณีที่
ยิ่งใหญ่และมีชื่อเสียงมากของชาวจังหวัดอุบลราชธานี ในสมัยแรกการทำต้นเทียนไม่ได้มีขนาด
ใหญ่เหมือนในปัจจุบันนี้เนื่องจากเพียงต้องการนำเทียนไปถวายพระภิกษุเพื่อจุดเป็นพุทธบูชา
เท่านั้น ส่วนการประกวดต้นเทียนเริ่มมีขึ้นเมื่อปี 2502 จนกระทั่งปี 2520 การจัดงานประเพณีแห่
เทียนจึงได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ให้เป็นงานระดับชาติ
ซึ่งทุกปีจะมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเดินทางมาเพื่อชมงานเป็นจำนวนมาก

4) ประเพณีออกพรรษา คือ บุญออกพรรษาในเดือนสิบเอ็ด โดยมีการจัดทำปราสาทผึ้ง ภายในจะมีขนม ข้าวต้ม ก๋วยเตี๋ยว หมอน ผ้าย และอื่น ๆ นำไปทอดที่วัดเพื่อถวายพระ ขณะแห่ไปจะมีการร้องรำทำเพลงอย่างสนุกสนาน ครึกครื้น นอกจากนี้ยังมีการไหลเรือไฟที่ชาวอุบลฯ เรียกว่า “ไหลเรือไฟ” ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ของทุกปี เป็นการนำเอาท่อนกล้วยหรือท่อนไม้มาทำเป็นรูปเรือเวลาประมาณทุ่มเศษๆ ก็จะนำมาจุดไฟโดยใช้ขี้ไต้หรือน้ำมันยางแล้วปล่อยเรือให้ไหลไปตามน้ำ และตามวัดต่าง ๆ พระสงฆ์จะจัดทำเรือไฟเอาไว้ตรงหน้าโบสถ์ซึ่งในตอนกลางคืนจะมีการนำดอกไม้รูปเทียนมาจุดเพื่อเป็นพุทธบูชา นอกจากนี้ยังมีการจัดกิจกรรมที่ให้ความสนุกสนาน คือ การแข่งเรือยาวชิงถ้วยพระราชทานการประกวดกระทงที่ประดิษฐ์จากวัสดุธรรมชาติ

2. รูปแบบกิจกรรมและการบริหารจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับชุมชนหาดวัดใต้ ในทัศนะของประชาชนในชุมชนหาดวัดใต้

การจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในทัศนะของประชาชนในชุมชน

จากการวิเคราะห์ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในทัศนะของชาวบ้านชุมชนหาดวัดใต้ โดยการศึกษาการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน หน่วยงานราชการที่ตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนหาดวัดใต้ ประชาชน ผู้ประกอบการท่องเที่ยวภายในชุมชน และนักท่องเที่ยวทั่วไป นำมาสรุปและ ได้แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ศักยภาพในการรองรับของพื้นที่สามารถกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

1. การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพบริเวณหาดวัดใต้และระบบนิเวศ

แม่น้ำมูล

เนื่องจาก ระบบนิเวศป่าในเกาะหาดวัดใต้ ประกอบด้วยไม้ผลัดใบ(Evergreen Forest) และป่าผลัดใบ ได้แก่ ป่าผสมผลัดใบหรือ ป่าเบญจพรรณที่มีไม้ขึ้นปะปนกับไม้อื่นๆ และบริเวณรอบ ๆ เกาะหาดวัดใต้มีพืชน้ำขึ้นสองฝั่งและเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์

กิจกรรมการท่องเที่ยว นอกจากการเดินชมวิวสองฝั่งแม่น้ำมูลและนั่งแพรับประทานอาหารแล้ว ยังสามารถจัดกิจกรรมเพื่อศึกษาระบบนิเวศป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ สามารถทำได้ทั้งการล่องแพ การพายเรือ การศึกษาพรรณไม้ต่างๆ การส่องนก แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นกิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าวจะสามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อผู้ประกอบการนำเที่ยวต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในลักษณะนี้และให้ความร่วมมือกับชุมชนในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ และควรทำการส่งเสริมให้ไกด์นำเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจพื้นที่ความเป็นระบบนิเวศ การอนุรักษ์ธรรมชาติและระบบชีวภาพดังกล่าวด้วยเพื่อนักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้จากการท่องเที่ยวไป พร้อมๆ กับความ สนุกสนานเพลิดเพลินในการท่องเที่ยว เพื่อการศึกษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น

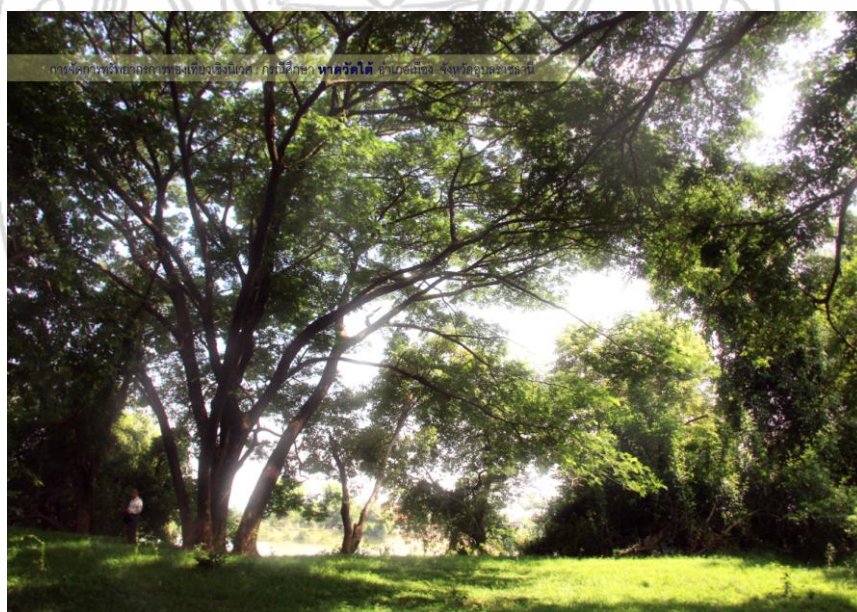
ภาพที่ 4.7 บริเวณสะพานข้ามไปยังเกาะหาดวัดใต้ซึ่งจะมีเฉพาะช่วงระหว่างเดือน ก.พ. – เม.ย. ของทุกปี

ภาพที่ 4.8 ร้านอาหารที่ตั้งอยู่ในหาดวัดใต้

ภาพที่ 4.9 ชาวต่างชาติเดินทางมาท่องเที่ยวที่หาดวัดใต้

ภาพที่ 4.10 สภาพป่าไม้ที่ขึ้นในบริเวณเกาะหาดวัดใต้ ที่ยังแสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์

ภาพที่ 4.11 ป่าและพืชน้ำที่ขึ้นในบริเวณรอบเกาะเกาะหาดวัดไต้ยังคงอุดมสมบูรณ์

ภาพที่ 4.12 จุดชมวิวยุคใหม่ฝั่งแม่น้ำมูล

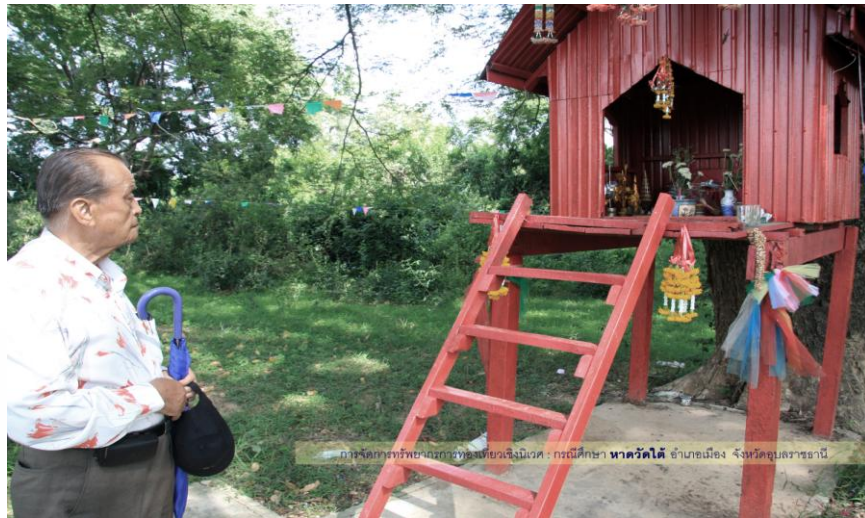
2. รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ท้องถิ่นในชุมชนหาดวัดไต้ เนื่องจากชุมชนหาดวัดไต้เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้กับแม่น้ำมูล ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพประกอบรับจ้าง ทำการเกษตร และทำการประมง จึงมีวิถีชีวิตใน ความผูกพันอย่าง แนบแน่นกับธรรมชาติ มีการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการประกอบอาชีพการทำมาหากิน จึงทำให้

ความเป็นอยู่ของชุมชนแตกต่างกันไปจากประชาชน ชุมชนอื่นที่อยู่ในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี เหมือนกัน จุดนี้เองจึงถือเป็นจุดที่น่าดึงดูดความสนใจจาก นักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยือนและพักอาศัย ในหมู่บ้านร่วมกับชาวบ้าน ชาวบ้านอยู่อาศัยกันอย่างสงบ สุขเรียบง่ายถึงแม้ว่าจะอยู่ใกล้แหล่งเมือง ที่เจริญก็ตาม ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อไป หากทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อาจทำให้ขาดเสน่ห์ในด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรมบางอย่าง ที่ขาดหายไป ควรทำการรื้อฟื้นขึ้นมา เพื่อสร้างความมั่นคงทางวัฒนธรรมและความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

กิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนหาดวัดใต้ คือ การให้นักท่องเที่ยว ได้เข้ามาเรียนรู้วัฒนธรรม ความเป็นมาของชุมชน วิธีการดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การพักอาศัย ของชาวบ้าน ในชุมชนหาดวัดใต้ โดยนักท่องเที่ยวได้มาพักอาศัยร่วมกับ ชาวบ้านและสัมผัสความเป็นอยู่อย่าง ใกล้ชิด เป็น การเรียนรู้และศึกษาโดยเข้าไปมีส่วนร่วมอย่าง แท้จริงในทุกๆกิจกรรมโดยมีการประสานความร่วมมือ ระหว่างไกด์นำเที่ยวกับชาวบ้าน มีการอธิบายวัฒนธรรมความเป็นอยู่ วิถีชีวิตให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว

ภาพที่ 4.13 อาชีพที่การเลี้ยงปลาในกระชังในแม่น้ำมูลของชาวชุมชนหาดวัดใต้

ภาพที่ 4.14 ศาลเจ้าที่ชาวบ้านนับถือ (ตั้งอยู่ในหาดวัดใต้)

ภาพที่ 4.15 สภาพของอาคารบ้านเรือนและบริเวณที่อยู่อาศัย บริเวณถนนริมฝั่งแม่น้ำมูลทางไปหาดวัดใต้ ซึ่งเป็นเส้นทางที่เดินทางไปหาดวัดใต้ได้สะดวกอีกเส้นทางหนึ่ง

3 ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนหาดวัดใต้

1. การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหาดวัดใต้

1.1 พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก และการบริการ เช่น ป้ายบอกทาง ป้ายบอกทางไปห้องน้ำ รวมทั้งป้ายอื่นๆ

- 1.2 ทำการตลาดเจาะเฉพาะกลุ่ม เช่น การทำตลาดเจาะเฉพาะกลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา
- 1.3 ใช้สื่อต่างๆ ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ทั่วถึง
- 1.4 ควรพัฒนาพื้นที่ให้มีความอุดมสมบูรณ์ โดยการปลูกต้นไม้ ริมตลิ่งแม่น้ำให้มากขึ้น

2. รูปแบบกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับชุมชนหาดวัดใต้

- 2.1 เปิดโอกาสให้ชุมชนนำสินค้า ของที่ระลึก
- 2.2 จัดกิจกรรมการศึกษาเส้นทางธรรมชาติภายในหาดวัดใต้
- 2.3 ให้เยาวชนในท้องถิ่นเข้ามาเป็นมัคคุเทศก์น้อย
- 2.4 ให้ชุมชนร่วมจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3. แนวทางพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนหาดวัดใต้ที่เหมาะสมและยั่งยืน กับสภาพและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

- 3.1 เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในแผนงานหรือโครงการ เช่น การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน โครงการสร้างมัจจุเทศก์ประจำท้องถิ่น
- 3.2 ต้องมีระบบขนส่งมวลชนที่ดี เพื่อการเดินทางที่สะดวกสบายของนักท่องเที่ยวมากยิ่งขึ้น
- 3.3 ควรเตรียมแผนป้องกันเรื่องผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เช่น การเพิ่มขึ้นของขยะมูลฝอย
- 3.4 หาสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยว
- 3.5 ควรมีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลายและเหมาะสม
- 3.6 จัดให้มีการอบรมความรู้ด้านการอนุรักษ์แก่ชุมชน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนทั่วไป
- 3.7 ให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์แก่ชุมชน มีการจัดอบรมความรู้ด้านการให้บริการนักท่องเที่ยว
- 3.8 ควรปรับภูมิทัศน์และสภาพพื้นที่ให้มีความเหมาะสม
- 3.9 มีการประชาสัมพันธ์ที่ดึงดูดใจ ทันสมัยและแพร่หลายช่องทาง

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในทัศนคติของประชาชน กรณีศึกษาหาดวัดใต้ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวหาดวัดใต้ในอดีตและปัจจุบัน และ 2. เพื่อศึกษาหาแนวทางพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนหาดวัดใต้ที่เหมาะสม ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้แบบสัมภาษณ์สำหรับผู้นำชุมชนและหน่วยงานราชการที่ตั้งอยู่ในชุมชน ประชาชนในชุมชน ผู้ประกอบการในชุมชน และนักท่องเที่ยว จำนวน 343 ชุด ซึ่ง ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ศึกษาจะนำเสนอผลการศึกษาระบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ของข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ก่อนและหลังยกฐานะเป็นเทศบาล ของเทศบาลนครอุบลราชธานี รวมทั้งสรุปผลการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมในทัศนคติของประชาชนในชุมชนหาดวัดใต้ ซึ่งผลการศึกษารูปแบบได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

1. รูปแบบ การจัดการท่องเที่ยวหาดวัดใต้ในอดีตและปัจจุบัน

พบว่า ในอดีตหาดวัดใต้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่ค่อยเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมากนัก เนื่องจากสมัยก่อนการคมนาคมและการเดินทางไม่สามารถ เข้าถึงหาดวัดใต้ ได้อย่างสะดวกสบาย การประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง รวมทั้งเทคโนโลยีที่ไม่ทันสมัยจึงทำให้การท่องเที่ยวไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร จึงทำให้การพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวในอดีตไม่มีแนวทางหรือรูปแบบที่ชัดเจน

ปัจจุบัน ลักษณะที่โดดเด่นของชุมชนหาดวัดใต้คือ มีหาดเป็นเกาะหาดทรายตั้งอยู่กลางลำน้ำมูล ในฤดูแล้งจะมีหาดทรายขาวเนียน น้ำใสสะอาด บนเกาะมีต้นไม้เขียวชะอุ่ม ให้ความร่มรื่นอยู่ตลอดเวลา นอกจากนี้ ยังมีร้านอาหารเป็นแพไม้ไผ่ ให้บริการอาหารประเภทกุ้งเต้น ปลาเผา และอาหารตามสั่งอีกมากมาย เหมาะสำหรับการรับประทานอาหารพื้นเมือง และสัมผัสกับบรรยากาศแม่น้ำมูล ชาวอุบลราชธานีและนักท่องเที่ยวที่มาเยือนที่นี่ จะนิยมลงเล่นน้ำกันเป็นที่สนุกสนาน บางครั้งก็จะมีการนัดแนะกันทำอาหารไปกินด้วยกัน โดยเฉพาะในตอนเย็นๆ จะทำให้มองเห็นพระอาทิตย์เคลื่อนลงสู่แม่น้ำ จากการกล่าวมาข้างต้นนั้นจึงเป็นที่มาของลักษณะเด่นของชุมชน

2 การจัดรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมในทัศนะของประชาชนในชุมชน

พบว่า จากการวิเคราะห์ศักยภาพด้านการท่องเที่ยวในทัศนะของชาวบ้านชุมชนหาดวัดใต้ ได้ แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศศักยภาพในการรองรับของพื้นที่ สามารถกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษา ความหลากหลายทางชีวภาพบริเวณหาดวัดใต้และระบบนิเวศแม่น้ำมูล และการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ท้องถิ่น ตามรายละเอียดดังนี้

2.1. การท่องเที่ยวเพื่อศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพบริเวณหาดวัดใต้และระบบนิเวศแม่น้ำมูล

ระบบนิเวศป่าในเกาะหาดวัดใต้ ประกอบด้วยไม้ผลัดใบ (Evergreen Forest) และป่าผลัดใบ ได้แก่ ป่าผสมผลัดใบหรือ ป่าเบญจพรรณที่มีไม้ขึ้นปะปนกับไม้อื่นๆ และบริเวณรอบๆ เกาะหาดวัดใต้มีพื้นที่ขึ้นสองฝั่งและเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์

กิจกรรมการท่องเที่ยว นอกจากการเดินชมวิวสองฝั่งแม่น้ำมูลและนั่งแพรับประทานอาหารแล้ว ยังสามารถจัดกิจกรรม เพื่อศึกษาระบบนิเวศป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ สามารถทำได้ทั้งการ พายเรือ การศึกษาพรรณไม้ต่างๆ การส่องนก แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น กิจกรรมการท่องเที่ยวดังกล่าวจะสามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ต่อเมื่อผู้ประกอบการนำเที่ยวต้องมีความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในลักษณะนี้ และให้ความร่วมมือกับชุมชนในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ และควรทำการส่งเสริมให้ไกด์นำเที่ยวมีความรู้ความเข้าใจพื้นที่ ความเป็นระบบนิเวศป่า การอนุรักษ์ธรรมชาติและระบบชีวภาพดังกล่าวด้วย เพื่อนักท่องเที่ยวจะได้รับความรู้จากการท่องเที่ยวไป พร้อมๆ กับความ สนุกสนานเพลิดเพลินในการศึกษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตท้องถิ่น

2.2. รูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ท้องถิ่นในชุมชนหาดวัดใต้

เนื่องจากชุมชนหาดวัดใต้เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้กับแม่น้ำมูล ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพประกอบรับจ้าง ทำการเกษตร และทำการประมง จึงมีวิถีชีวิตใน ความเป็นอยู่อย่างแนบแน่นกับธรรมชาติ มีการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติในการประกอบอาชีพการทำมาหากิน จึงทำให้ความเป็นอยู่ของชุมชนแตกต่างไปจากประชาชนชุมชนอื่นที่อยู่ในเขตเทศบาลนครอุบลราชธานี เหมือนกัน จุดนี้เองจึงถือเป็นจุดที่น่าสนใจจาก นักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยือนและพักอาศัยในหมู่บ้านร่วมกับชาวบ้าน ชาวบ้านอยู่อาศัยกันอย่างสงบ สุขเรียบง่ายถึงแม้ว่าจะอยู่ใกล้แหล่งเมืองที่เจริญก็ตาม ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวต่อไป หากทำให้เกิดการ

เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อาจทำให้ขาดเสน่ห์ในด้านการท่องเที่ยววัฒนธรรมบางอย่าง ที่ขาดหายไป ควรทำการรื้อฟื้นขึ้นมา เพื่อสร้างความมั่นคงทางวัฒนธรรมและความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

อภิปรายผล

1. รูปแบบการท่องเที่ยวหาดวัดใต้ในอดีตและปัจจุบัน พบว่า ในอดีตหาดวัดใต้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่ค่อยเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวมากนัก เนื่องจากสมัยก่อนการคมนาคมและการเดินทางยังไม่มีการพัฒนาอย่างในปัจจุบันนี้ การเดินทางไม่สามารถเข้าถึงหาดวัดใต้ได้อย่างสะดวกสบาย การประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง รวมทั้งเทคโนโลยีที่ไม่ทันสมัยจึงทำให้การท่องเที่ยวไม่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร จึงทำให้การพัฒนาในรูปแบบการท่องเที่ยวในอดีตไม่มีแนวทางหรือรูปแบบที่ชัดเจน ซึ่งในอดีตมีนักท่องเที่ยวและชาวบ้านมาใช้หาดวัดใต้เป็นสถานที่เล่นสกรานต์ พักผ่อนหย่อนใจและประกอบพิธีกรรม มีเรือสินค้าและเรือประมงของชาวบ้านมาใช้เป็นท่าจอดเรือมีลักษณะเป็นนิเวศวิทยาชุมชน

ปัจจุบัน หาดทรายถูกกร่อนชะล้างไปทำให้ขาดสภาพของการเป็นแหล่งท่องเที่ยว หากจะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวต้องปรับไปตามสภาพของระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลงไป

2. แนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศหาดวัดใต้ที่เหมาะสม พบว่า ศักยภาพของพื้นที่ สามารถกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนออกเป็น 2 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวเพื่อศึกษา ความหลากหลายทางชีวภาพบริเวณหาดวัดใต้และระบบนิเวศแม่น้ำมูล และการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิต ท้องถิ่น ชุมชนร่วมกับชาวบ้าน

กิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนหาดวัดใต้ คือ การให้นักท่องเที่ยว ได้เข้ามาเรียนรู้วัฒนธรรม ความเป็นมาของชุมชน วิธีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ ส่วนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหาดวัดใต้ พบว่านักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการท่องเที่ยวในพื้นที่ ต้องการพัฒนาด้านอำนวยความสะดวก และการบริการ เช่น ป้ายบอกทาง ป้ายบอกทางไปห้องน้ำ รวมทั้งป้ายอื่นๆ และการใช้สื่อต่างๆ ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ ทั่วถึงมากขึ้น ด้านรูปแบบกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับชุมชนหาดวัดใต้ อยากให้เปิดโอกาสให้ชุมชนนำสินค้า ของที่ระลึก ผลผลิตทางการเกษตรเข้ามาขาย มีการจัดกิจกรรมการศึกษาเส้นทางธรรมชาติภายใน หาดวัดใต้ ส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นเข้ามาเป็นมัคคุเทศก์น้อย และจัดกิจกรรมให้ชุมชนร่วมจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยวในบริเวณหาดวัดใต้

แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนหาดวัดใต้ที่เหมาะสมกับสภาพและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน มีการเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในแผนงานหรือโครงการ

ต้องมีระบบขนส่งมวลชนที่ดี ควรมีการเตรียมแผนป้องกันเรื่องผลกระทบสิ่งแวดล้อมที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต หากสิ่งดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยว มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย จัดให้มี การอบรมความรู้ทางการอนุรักษ์แก่ชุมชน ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องตลอดจนประชาชนทั่วไป และที่สำคัญต้องมีการประชาสัมพันธ์ที่ดึงดูดใจที่ทันสมัยและแพร่หลายช่องทาง

ข้อเสนอแนะทั่วไป

บทบาทของรัฐบาลในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

1. รัฐบาลควรทำการศึกษาวิจัยถึงผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาใช้ในการวางแผนแม่บทส่งเสริมพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างจริงจัง โดยคำนึงถึง 2 ด้านพร้อมกันไป คือ ด้านความเป็นไปได้ในการประกอบธุรกิจ การท่องเที่ยว และด้านการ ป้องกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว
2. รัฐบาลควรร่วมมือกับธุรกิจการท่องเที่ยวภาคเอกชนในการส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มากขึ้น โดยจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากขึ้น โดยจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่มีภาคเอกชนเข้าร่วมด้วย
3. รัฐบาลควรให้ความสำคัญกับการศึกษาและปลูกฝังจิตสำนึกของคนในชาติต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยแทรกการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้ในหลักสูตรทุกระดับ และสนับสนุนให้เปิด หลักสูตรการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้นในระดับอุดมศึกษา
4. รัฐบาลควรออกกฎหมายในการควบคุมดูแลผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว และนำกฎหมาย มาใช้อย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นหลักประกัน ในด้านความสงบเรียบร้อย และสุนทรียภาพของทรัพยากร ทางการท่องเที่ยว
5. รัฐบาลควรกำหนดมาตรฐานการออกแบบก่อสร้าง พร้อมทั้งระบบตรวจสอบขีดความสามารถ ในการรองรับนักท่องเที่ยว (Carrying Capacity) ของแต่ละพื้นที่การท่องเที่ยวอย่าง สม่ำเสมอ และมีมาตรการปรับเปลี่ยนเพื่อให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ด้วย

บทบาทของเอกชนในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

1. ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวและประชาชนเจ้าของท้องถิ่น ควรมีจิตสำนึกในการใช้ ทรัพยากร การท่องเที่ยวอย่างหวงแหนในคุณค่า
2. ผู้ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว ควรดูแลไม่ให้เกิดผลกระทบทางด้านลบต่อการท่องเที่ยว เช่น การลดมลพิษจากการขนส่ง การติดตั้งเครื่องบำบัดน้ำเสียที่มีประสิทธิภาพในธุรกิจ โรงแรมหรือร้านอาหารในแหล่งชุมชน เป็นต้น

3. ผู้ประกอบการกิจการท่องเที่ยว /บริการ ควรมีโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลอดจนให้ คำแนะนำแก่นักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการ เพื่อลดผลกระทบที่อาจมีต่อสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

4. ผู้ประกอบการกิจการท่องเที่ยว ควรหมั่นตรวจสอบ และประเมินผลเกี่ยวกับการรักษาสภาพแวดล้อม ในหน่วยงานต่าง ๆ ภายในธุรกิจของตนเองอย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะระบบกำจัดขยะและน้ำเสีย

5. ผู้ประกอบการกิจการท่องเที่ยวและประชาชนเจ้าของท้องถิ่น ควรให้ความร่วมมือกับภาครัฐ ในการสนับสนุน โครงการ หรือกิจกรรมที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

บทบาทของนักท่องเที่ยวในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

1. นักท่องเที่ยวควรเลือกใช้บริการของผู้ประกอบการท่องเที่ยวที่แสดงให้เห็นถึงความร่วมมือ สนับสนุนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2. นักท่องเที่ยวควรท่องเที่ยวอย่างมีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม โดยไม่ทำลายทรัพยากรทางการท่องเที่ยว ทั้งที่รู้และรู้เท่าไม่ถึงการณ์ พร้อมทั้งระมัดระวังพฤติกรรมที่อาจมีผลเสียต่อวัฒนธรรมและ สิ่งแวดล้อมท้องถิ่นนั้น ๆ

3. นักท่องเที่ยวควรปฏิบัติตามกฎข้อบังคับ และคำแนะนำของแหล่งท่องเที่ยวที่ไปท่องเที่ยวอย่าง เกรงครัต และควรศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวนั้นล่วงหน้า เพื่อจะได้ช่วยอนุรักษ์ ให้คงอยู่คู่การท่องเที่ยวให้นานที่สุดเท่าที่จะนานได้

4. นักท่องเที่ยวควรงดซื้อสินค้าหรือบริการที่ทำลายนิเวศวิทยาและวัฒนธรรมของท้องถิ่นนั้น เช่น สัตว์ป่า โบราณวัตถุ เป็นต้น

5. นักท่องเที่ยวควรให้ความร่วมมือกับรัฐบาลและผู้ประกอบการท่องเที่ยวในโครงการหรือกิจกรรม ที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ให้ท้องถิ่นที่ไปท่องเที่ยว

บรรณานุกรม

- กนิษฐา อุ่ยถาวรและคณะ. โครงการวิจัยการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยการมีส่วนร่วมของ
ชุมชนบริเวณอุทยานแห่งชาติทุ่งแสลงหลวง สาขาหนองแม่นา จ.เพชรบูรณ์. เชียงใหม่ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2545.
- กองวิชาการและแผนงานวิเคราะห์นโยบายและแผน . อุบลราชธานี : สำนักงานเทศบาลนคร
อุบลราชธานี, 2551.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. แผนแม่บทอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแห่งชาติ 2544 – 2553.
กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2547.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. นโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์
(Ecotourism) ปี พ.ศ. 2538-2539. กรุงเทพฯ : การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2538.
- โกมุทพันธ์ ผลสินธุ์. การจัดการธุรกิจท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : โปรแกรมวิชาภาษาอังกฤษธุรกิจ คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2542.
- ไกด์อุบล. (ออนไลน์) 2551 (อ้างเมื่อ 27 สิงหาคม 2551). จาก
http://guideubon.com/news/view.php?t=18&s_id=13&d_id=22
- ไกรสิทธิ์ สิทธิโชคและคณะ. โครงการวิจัยการเสริมสร้างศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอำเภอ.
เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2545.
- ชลธร ทิพย์สุวรรณ. การศึกษาวิเคราะห์เพื่อจัดสร้างรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน:
กรณีศึกษาหมู่บ้านม้งผานกกก ตำบลโป่งแยง อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ :
วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2548.
- ชูสิทธิ์ ชูชาติและคณะ. โครงการวิจัยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำวาว. เชียงใหม่ :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยสำนักงานภาค, 2544.
- เชาวลิต สิทธิฤทธิ. คู่มือแนวทางการบริหารและการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่รับผิดชอบของ
องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสภาตำบล (สต.). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย,
2541.
- ดร.รชนี เอมพันธ์ และสุรเชษฐ์ เขษฐมาส. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ : แนวคิด หลักการ และความ
เป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้ในอุทยานแห่งชาติ เอกสารประกอบการสัมมนา อุทยาน
แห่งชาติกับนันทนาการและการท่องเที่ยวในทศวรรษหน้าเพื่อทรัพยากรที่ยั่งยืน.
กรุงเทพฯ : มปป. ,2539.

- คารณี บุญธรรมและคณะ. โครงการวิจัยการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมโดย ชุมชน
ชาวม้งบ้านน้ำคะ-सानก้วย ต.ผาช้างน้อย อ.ปง จ.พะเยา. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2544.
- ชั้นยา นวลละออง. แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม จังหวัดประทุมธานี.
ปริญญามหาบัณฑิต, กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- ธีรวุฒิ เอกะกุล. เอกสารประกอบการสอน วิชา การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (1046405). อุบลราชธานี :
คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, 2545.
- บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2535.
- บุษบา สิทธิการและคณะ. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนบ้านแม่กลางหลวง ดอยอินทนนท์
จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2544.
- พระธรรมปิฎก. การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development). กรุงเทพฯ : มูลนิธิโกมลคีมทอง,
2546.
- พัฒนาการท่องเที่ยว,สำนักงาน. ร่างกรอบแนวทาง การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย (พ.ศ.
2547-2551). กรุงเทพฯ : สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ,
2547.
- ยุพาพร ชัยศิริ.การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในตำบลไทรน้อย
อำเภอไทรน้อย จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.
- วิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย,สถาบัน. การดำเนินการเพื่อกำหนดนโยบายการ
ท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่ง
ประเทศไทย, 2540.
- วิชาการ, กรม. การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ : กอง
วิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ, 2545.
- ศรัณญา วรากุลวิทย์. ปฐมนิเทศอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : เฟื่องฟ้า พรินต์ติ้ง, 2546.
- ศรีไพร พริ้งเพราะ. การพัฒนาการท่องเที่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจและ
วัฒนธรรมของชุมชน : บูรณาการการจัดการแสดงของช้างในบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ
อำเภอน้ำตม จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2547.

- สมพงษ์ ฐ. ไชย และคนอื่นๆ. ความพร้อมในการบริการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของไทยในกลุ่มจังหวัดริมแม่น้ำโขงตอนล่าง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2547.
- สมศักดิ์ เตชะอรารัตน์. การจัดการธุรกิจบ้านพักแบบชุมชนมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาบ้านแม่กำปอง กิ่งอำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : การค้นคว้าแบบอิสระปริญญา ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2544 .
- สายชล พุกขนันท์. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม : กรณีศึกษาบ้านป่าข้าวหลาม ตำบลกี้ดช้าง อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. 2549.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และวิถีชีวิตภูมิปัญญาไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548.
- สิริศก ฤทธิเนติกุลและคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัยเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกับการอยู่รอดของชุมชนชาวม้งบ้านดอยปู่ อุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2544.
- สุโขทัย, มหาวิทยาลัย. (ออนไลน์) 2550 (อ้างเมื่อ 18 กรกฎาคม 2550). จาก <http://www.stou.ac.th/tourism/acheive/may/topic1.htm>.
- สุภางค์ จันทวานิช. วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.
- อุคร วงษ์ทับทิม. โครงการวิจัยชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ธิ อำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2545.
- Behrenfeld Sucanne Marie (2003 : Abstract).
- Collier Alan and Harraway Sue. **The New Zealand Tourism Industrty**. Auckland:Addison Wesley Longman New Zealand, 1971.
- Rogers, Anthea., and Slinn, Judy. **Tourism: Management of Facilities**. Singapore : Longman Group UK, 1995 .
- Swarbrooke, J. **Sustainable Tourism Management**. New York: CABI, 1998 .
- Theobald, William. **Global Tourism : The Next decade**. 2 nd. Ed. London : Butterworth-Heinemann Ltd., 1994.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : กรณีศึกษาหาดวัดใต้ อำเภอเมืองจังหวัด
อุบลราชธานี

ตอนที่ 1 คำถามข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์ (ไม่ต้องสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสังเกตเอง)
  1. ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน นายกเทศมนตรีหรือสมาชิกเทศบาล)
  2. ข้าราชการในพื้นที่
  3. ประชาชนในชุมชน
  4. ผู้ประกอบการในพื้นที่
  5. นักท่องเที่ยวทั่วไป
2. ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนนี้มาแล้ว ..... ปี
  1. อยู่ต่อเนื่อง 2. ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปประกอบอาชีพที่อื่น
3. ปัจจุบันนี้ท่านอายุ ..... ปี
4. เพศ 1. ชาย 2. หญิง (ไม่ต้องสัมภาษณ์ ผู้วิจัยสังเกตเอง)
5. วุฒิการศึกษาสูงสุดของท่าน
  1. ไม่ได้เรียนหนังสือ 2. ประถมศึกษา 3. มัธยมศึกษาตอนต้น
  4. มัธยมศึกษาตอนปลาย/ ปวช. 5. อนุปริญญา/ปวศ. 6. ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
  7. สูงกว่าปริญญาตรี 8. อื่นๆ ระบุ.....
6. ท่านพักอาศัยอยู่ในชุมชนนี้
  1. ไม่ได้พักอาศัยอยู่ในชุมชน 2. พักอาศัยมาก่อนก่อตั้งเทศบาลนครอุบล
  3. พักอาศัยหลังจากก่อตั้งเทศบาลนครอุบล

ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับการข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับบริบทพื้นที่ชุมชนหาดวัดใต้

1. ประวัติความเป็นมาของชุมชนหาดวัดใต้จากอดีตถึงปัจจุบัน เกี่ยวกับ

1.1 ที่ตั้งของชุมชน

.....

.....

.....

1.2 ลักษณะทางกายภาพ.....

.....

.....

.....

1.3 เส้นทางคมนาคมที่เข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว.....

.....

.....

.....

2. การประกอบอาชีพของประชาชนในชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบันมีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

3. สภาพเศรษฐกิจ สังคม วิถีชีวิตของชุมชน โดยทั่วไปทั้งในอดีตและปัจจุบันเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

4. จุดเด่นที่น่าสนใจของแหล่งท่องเที่ยวบริเวณหาดวัดใต้มีอะไรบ้าง .....

.....

.....

.....

5. สถานที่บริการสาธารณะและสิ่งอำนวยความสะดวกมีหรือไม่อะไรบ้าง .....

.....

.....

.....

6. สถานที่ท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงมีหรือไม่.....

.....
.....

ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหาดวัดใต้ในอดีตมีลักษณะมีลักษณะอย่างไร

.....
.....
.....
.....

2. การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหาดวัดใต้ในปัจจุบันมีลักษณะอย่างไร

.....
.....
.....
.....

3. ให้เปรียบเทียบถึงการเปลี่ยนแปลงจากอดีตถึงปัจจุบันของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณชุมชนหาดวัดใต้
อดีต

.....
.....
.....

ปัจจุบัน

.....
.....
.....

4. การให้ความร่วมมือของประชาชนในชุมชนด้านการท่องเที่ยวมีลักษณะอย่างไรบ้าง.....

.....

.....

.....

5. การให้การสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบริเวณหาดวัดใต้ของภาครัฐและภาคเอกชนมีหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

6. ท่านคิดว่า รูปแบบกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับชุมชนหาดวัดใต้ ควรจัดลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

7. ท่านคิดว่าแนวทางที่จะพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนหาดวัดใต้ที่เหมาะสมและยั่งยืนกับสภาพและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ควรมีแนวทางอย่างไร

.....

.....

.....

ตอนที่ 4 ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนหาดวัดใต้

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนหาดวัดใต้

.....

.....

.....

2. รูปแบบกิจกรรมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับชุมชนหาดวัดใต้

.....

.....

.....

.....

3. แนวทางพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนหาดวัดใต้ที่เหมาะสมกับสภาพและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณในความร่วมมือ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล นายพงษ์พจน์ ประสงค์สิน

วัน เดือน ปีเกิด 6 มีนาคม พ.ศ. 2476 (ปัจจุบันอายุ 76 ปี)

สถานที่เกิด อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านเลขที่ 17/1 ถนนพรหมราช อำเภอเมือง

จังหวัดอุบลราชธานี รหัสไปรษณีย์ 34000

ประวัติการทำงาน

อดีต เป็นประธานกรรมการ การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดอุบลราชธานี

ปัจจุบัน ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. - ชั้นประถมศึกษาจากโรงเรียนเทศบาลวัดพระโต

อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ

พ.ศ. - ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดราชบุรี

พ.ศ. - ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย การศึกษานอกโรงเรียน

อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี

พ.ศ.2549 ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศส.บ.)

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

พ.ศ.2553 ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศส.ม.)

สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี